

Կիպրահայ

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետը Կը Շնորհաւորէ Կիպրոսի Նորընտիր Նախագահը

Կիրակի 24 Փետրուարին Կիպրոսի մէջ տեղի ունեցան նախագահական ընտրութիւններ:

Ձայներու մեծամասնութեամբ նախագահ ընտրուեցաւ Նիքոս Անասթասիատիար:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութենէն կը յայտնեն, թէ այս առիթով, Վեհափառ Հայրապետը փետրուար 24-ին շնորհաւորական յատուկ նամակ յղած է նորընտիր նախագահին, ողջունելով եւ շնորհաւորելով անոր ընտրութիւնը:

Իր նամակին մէջ Նորին Սրբութիւնը ըսած է,- «Կիպրոսը յատուկ տեղ ունի հայերու սիրտին մէջ: Արդարեւ, երկու ժողովուրդներու եւ եկեղեցիներու հասարակաց փորձառութիւնը, անոնց ունեցած հասարակաց արժէքներն ու ասանդութիւնները, ինչպէս նաեւ անոնց միացեալ պայքարը ի խնդիր

արդարութեան եւ մարդկային իրաւանց, դարեր շարունակ հարստացուցած է եւ ամրապնդած անոնց բարեկամութիւնը եւ գործակցութիւնը: Ներկայ աշխարհը իր բազմաթիւ եւ բազմազան հարցերով ու մարտահրաւերներով կը մղէ մեր երկու ժողովուրդները աւելի սերտօրէն գործակցելու՝ հասարակաց մտահոգութիւններու եւ հարցերու գծով»:

Ապա Վեհափառ Հայրապետը վստահեցուցած է նորընտիր նախագահին, թէ «Կիպրոսի հայ համայնքը, իբրեւ անբաժանելի մասը կիպրական ընկերութեան, պիտի շարունակէ ձեր իմաստուն ղեկավարութեամբ իր գործօն մասնակցութիւնը բերել այն բոլոր ճիգերուն, որոնց նպատակը Կիպրոսի յառաջդիմութիւնն ու զարգացումն է»:

ԹԵՄԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 3-ին տեղի ունեցան կիպրահայ ԹԵՄԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ընտրութիւնները, որոնց իբրեւ արդիւնք, կազմուեցաւ հետեւեալ անդամներէ գոյացած ԹԵՄԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՐՄՆԻԸ:

Նիկոսիա՝ Պարոնայք Սեպուհ Դաւիթեան, Արթօ Թելլալեան, Մանուկ Մկրտիչեան, Յարօ Գույումճեան, Ճորճ Թորոսեան, Յակոբ Գասպարեան, Աւետիս Փոշօղեան:

Լաոնագա՝ Պարոնայք Յակոբ Պոհճեւեան, Ատուր Քարակիւլլեան, Ստեփան Յարութիւնեան:

Լիմասոլ՝ Պրն. Լեւոն Առաքելեան:

ԱԶԱՏ ԽՕՍՔԸ կը շնորհատրե Կիպրահայ ԹԵՄԱԿԱՆ Մարմնի նորընտիր անդամները, անոնց մաղթելով եկեղեցաշէն եւ ազգանպաստ բեղուն եւ արդիւնաբեր գործունէութիւն:

Խմբագրական

ՈՂՋՈ՛ՅՆ ՎԵՐԱԾՆՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՈՒ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Յետ-ընտրական Հայաստանի Հանրապետութիւնը ամբողջովին նոր քաղաքական իրավիճակ մը կը պարզէ: Արդարեւ, Փետրուար 18-ի նախագահական ընտրութիւններու արդիւնքը անակնկալ յայտնութիւն մը եղաւ բոլորին համար ալ: Մինչ նախընտրական

գործընթացը տեղի կ'ունենար քաղաքական դաշտի փլուզուած պայմաններու տակ, ուր գլխաւոր ընդդիմադիր ուժերը՝ Հայ Ազգային Քոնկրէս, Բարգաւաճ Հայաստան եւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն, զլացած էին իրենց թեկնածուները առաջադրել նախագահական ընտրութեան եւ մասնակցիլ նախագահական ընտրապայքարին, մինչ հարցախոյզները, մեծաւ մասամբ, կ'ակնկալէին սովորական նախագահական ընտրութիւններ, առաջին տեղին վրայ դասելով գործող նախագահ Սերժ Սարգսեանը եւ միայն մէկ տոկոսի քուէներ կանխատեսելով միւս բոլոր մրցակից եօթը թեկնածուներուն, յանկարծ «Ժառանգութիւն» կուսակցութեան

հիմնադիր Րաֆֆի Յովհաննիսեան, ի զարմանս շատերուն, ստացաւ քուէներուն շուրջ 37 տոկոսը՝ պաշտօնական տուեալներով, հակառակ տեղի ունեցած բազում ընտրախախտումներուն ու ընտրակեղծիքներուն, հակառակ մանաւանդ փոքր ընտրատեղամասերուն մէջ կայացած երկակի, եռակի, քառակի քուէարկութեանց....:

Մեծագոյն անակնկալը, անտարակոյս, հայրենի քաղաքացիական հասարակութեան արթնացումն էր, զարթօնքը, որ զայն մղեց կարծէք բնագոյրար, իւրաքանչիւրը՝ ունկնդիր իր ներքին ձայնին, յաղթահարելով վախն ու արտաքին ահազդու ճնշումը, իր վճռական Ո՛Չը ըսելու զինք տարիներով հարստահարող, կեղեքող, անիրաւող ու արհամարհող իշխանութեան, իր Ո՛Չը՝ իշխանութեան քրէսոլիգարիսիկ կառավարման համակարգին: Բաճակաբեկ Յովհաննիսեանին տրուած վստահութեան քուէն պատահական չէր երբեք: Դեռ նախընտրական մրցարշալի ժամանակահատուածին, Բաճակաբեկ Յովհաննիսեան՝ իր համեստ, ազնիւ, պարկեշտ պահուածքով, շարքային քաղաքացիին ու հայ մարդուն նկատմամբ տածած յարգալիր եւ անկեղծ վերաբերմունքով՝ գրաւեր էր սիրտը շատ-շատերուն, որոնք ծարաւը ունէին նման ազնիւ վարուելակերպի ի հակադրութիւն նոյնինքն գործող նախագահին, որ իր նախընտրական քարոզարշաւներէն մէկուն

ընթացքին գոռոզացեր էր՝ «Ինչքան ուզես, այդքան կը խփենք», իր խօսքը ուղղելով քաղաքացիի մը հարցումին... Եւ լռելեայն յոխորտալով որ ինք եւ իր թիմը կ'որոշեն ստացուած քուէներու թիւը...: Սա անթաքոյց արհամարհանք էր, ըսելու համար նուազագոյնը, ժողովուրդի ազատ կամքի արտայայտութեան, անոր ընտրելու սահմանադրական իրաւունքին, ազատ ձայնին ու քուէին նկատմամբ: Հերթական ոտնահարումը անոր արժանապատութեան: Ժողովրդավարութեան հիմնական սկզբունքի քամահրանքը:

Ընդհանուր այս խորապատկերին վրայ, նախագահական ընտրութեան շեմին, լքուած ըլլալով քաղաքական յայտնի ոյժերէն ու հոսանքներէն, ՀՀ քաղաքացին յայտնապէս միսմինակ էր մնացած իր ճակատագրին հետ դէմ առ դէմ: Ինքն էր եւ ինքզինք շարունակաբար վերարտադրող իշխանութիւնը: Ահա հոս է որ պատահեցաւ հրաշքը: Զարթնեց կրկին ՀԱՅՈՒ ՈԳԻՆ, անարդարութեանց դէմ ընդվզող, քաղաքական ստրկութիւնը մերժող ոգին, որ անթեղուած էր, սակայն չէր մարած, յուսալքուած էր, բայց կենսունակ էր տակաւին...: Սա էապէս սրբազան ըմբոստութիւն էր ընդդէմ ներկայ վարչակարգին, որ ոչ մէկ ճշմարիտ բարելաւում կը խոստանար՝ դուրս բերելու մեր երկիրը ընկերային-տնտեսական, բարոյահոգեբանական եւ կառավարման խորունկ ճգնաժամէն, որուն պատճառով կը խորանար իշխանութեան եւ հասարակութեան միջեւ առկայ վիհը, կ'ահագնանար արտագաղթը օրեցօր...:

Որոշապէս կարելի չէր շարունակել այսպէս ապրիլ... Երկրին ամբողջ հարստութեան կուտակումովը՝ քանի մը տասնեակ առանձնաշնորհեալ ընտանիքներու եւ օլիգարխներու միջեւ: Գործազրկութեան եւ աղքատութեան ահագնացող չափերու առկայութեամբ: Կաշառակերութեան եւ անօրինականութեան ծաղկումով: Հայրենի բնութեան, հողի ընդերքին, մշակութային ժառանգութեան աղետալի ապրանքայնացումով: Բռնարարքներու շղթայագերծումով, որոնք Մարտ 1-ի սպանդին պէս, մնացին միշտ ալ չբացայայտուած ու անպատիժ, ի բացակայութեան մասնաւորապէս անկախ իրաւադատական համակարգի: Կարելի չէր, մէկ խօսքով, շարունակել յարմարիլ ու համակերպիլ՝ օր աւուր կիրարկուող ապագային քաղաքականութեան մը...: Ժողովուրդի համբերութեան բաժակը լեցուած էր կարծէք եւ կը սպասէր վերջին կայթիլին յորդելու համար...:

Եւ այսպէս, իր ազատ կամքի արտայայտութեամբ կամ քուէատուփին մէջ նետուած իր քուէով, հայրենի հասարակութիւնը որոշապէս ցոյց տուաւ իրեն եւ բոլորին, որ ինքն է ՏԷՐԸ իր ճակատագրին, իր երկրին եւ նուաճեց քաղաքացիական գիտակցութեան եւ պատասխանատուութեան, ինքնորոշման նոր որակ, որ դրսեւորուեցաւ նաեւ յետ-ընտրական զարգացումներուն մէջ ալ, ուր ժողովրդային ինքնաբոլի շարժման ալիքը, գլխաւորութեամբ Բաֆֆի Յովհաննիսեանի, ապացոյցն է, գերազանցօրէն, հայրենի քաղաքացիական հասարակութեան իրաւատիրութեան եւ իրաւապահանջութեան ոգիին...:

Բաֆֆի Յովհաննիսեան յանձնառու է յառաջ տանելու այս շարժումը անզիջում ու հետեւողական նպատակաւացութեամբ, քաղաքէ-քաղաք, գիւղէ-գիւղ, պահանջելով որ իշխանութիւնը վերադարձուի ժողովուրդին, պնդելով որ այս անգամ «Ժողովուրդին դէմ

խաղ չի լինելու, նահանջ չի լինելու»: Շարժում՝ որ օրէ օր կրնայ նոր թափ հաւաքել եւ վերածուիլ քաղաքական հզօր գործօնի, ներգրաւուածութեամբը ի մասնաւորի երիտասարդ համալսարանականներու եւ ուսանողներու, որոնք ամէն երկրի մէջ ալ, յառաջապահն են եղած նոր մտածողութեան, նոր շունչի, ազգային-հաւաքական զարթօնքի:

Կարեւորութեամբ ընդգծելու ենք այստեղ, որ ժողովրդային այս Շարժումը էապէս կը տարբերի նախորդ Շարժումներէն՝ այն նշանակալից հանգամանքով, որ սա բոլոր մասնակիցներուն համահաւասար պատասխանատուութեամբ է պայմանաւոր...Չկայ «առաջնորդ», որուն պարտի կուրօրէն հետեւիլ զանգուածը ժողովուրդին: Ինքնորոշուած քաղաքացիներու շարժում է սա էապէս, ուր իւրաքանչիւրին ձայնը կարելու է՝ մէկը բոլորին համար եւ բոլորը մէկին համար ժողովրդավարական սկզբունքով, ուր ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏԻՈՒԹԻՒՆ Է գերազանցօրէն:

Կարեւորագոյն խնդիրը որ դրուած է այսօր համաժողովրդային այս Շարժումին առջեւ՝ իշխանափոխութիւնը չէ միայն, այլ՝ Համակարգային, խորքային փոփոխութեամբ, վերստեղծելն է նոր որակի պետականութիւն, որ էապէս հիմնուած ըլլայ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵՐ ԷՈՒԹԵԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵՐ ՏՈՂՄԻԿ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ակունքներէն բխող ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻՆ վրայ...Պետականութիւն՝ որ չընդօրինակէ ա՛լ իր դարաշրջանը ապրած ու սպառած արեւմտեան դեմոկրատիայի վայրի ազատականութիւնը կամ դրամատիքութիւնը, որուն գերնպատակը ՄԱՄՈՆԱՅԻ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔՆ Է, հարստութիւն դիզելու մարմաջը... , որուն կործանարար ընթացքին է ականատես ամէն բանական մարդ ի դէմս ՄԱՐԴ-ԲՆՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐԴ-ՏԻԵԶԵՐՔ, ՄԱՐԴ-ԱԶԳ-ՄՇԱԿՈՅԹ բարոյական ներդաշնակ կապերու խեղումին, օգուտ ու շահ միայն ապահովելու անյագուրդ ու մոլեգին տենդին...: Պետականութիւն՝ որ ըլլայ ԷԱՊԷՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԱԿԵԴԻՐՈՆ, ազգային շահերուն հետամուտ, բայց եւ կարենայ ստեղծել հասարակական այնպիսի արդար ու ազատ համակարգ, որ համահունչ ըլլայ ազգային մեր իղձերուն ու իտեալներուն, տազնապներուն ու երազներուն, յարգելով ի մասնաւորի ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ՏԻԵԶԵՐՔԻ ԱՆՅԵՂԼԻ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ-ՀՈԳԵԻՈՐ տարածքը, որ կայ մարդ էակին, ազգին ու տիեզերքին մէջ:

Ճշմարիտ ԶԱՐԹՕՆՔԸ կամ ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ ներկայիս պայմանաւորուած է, ըստ էութեան, մեզմէ իւրաքանչիւրին մէջ տեղի ունենալիք արթնացումով, ինքնագիտակցութեան եւ պատասխանատուութեան նոր որակով, մեր ԱՇԽԱՐՀԱՀԱՅԵԱՅՔԻ նորոգութեամբ, որով մենք պիտի կարենանք վերստեղծել ազգային-պետական-հասարակական մեր տեսլականը եւ մարմին տալ անոր: Սա է, կը խորհիմ, գերագոյն մարտահրաւերը, որ կայ մեր առջեւ՝ անհատական եւ հաւաքական մակարդակներու վրայ ալ:

Ողջո՛յն ՎԵՐԱԾՆՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՈՒ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ:

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Տեսակէտ

ՄԱՅՐԸ ՄԵՐ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Մայրը, առաջին հերթին, բնութեան եւ մարդկային կեանքի վերածնունդի խորհրդանիշ է, զարթօնքի

խորհրդանիշ: Կինը հոմանիշ է «կեանք» բառին: Նիւթական ահեղ ոյժի ցուցադրութեան մեր ժամանակներուն, մայրն է գերագոյն խորհրդանիշը գլխագիր Սիրոյ՝ անսակարկ ու անանձնական, անշահախնդիր եւ ամբողջանուէր...: Մայրական սի՛րտն է գերազանցօրէն ծնուցիչը եւ սնուցիչը՝ բարութեան ու կարեկցանքի, համերաշխութեան ու ներդաշնակութեան, ի հակադրութիւն ներկայ նիւթապաշտ ու սպառողական քաղաքակրթութեան հաշուենկատ, շահամոլ ու անմարդկային նկարագրին... Մայրը մարդկային Խիղճն իսկ է... «Թէ որ մայրը կայ, Խիղճը չի մեռնի, Թէ որ խիղճը կայ, Աստուած

կը յառնի...» պիտի ըսէր մեծ բանաստեղծ Յովհաննէս Շիրազ... մօր, մասնաւորապէս հայ մօր խիղճը Աստուածութեան բարձրութեան հասցնելով...:

Մեր ժողովուրդը շատ բարձր գնահատած ու արժեւորած է հայ մօր կոչումը՝ ոչ միայն ընտանիքէն ներս, այլ առհասարակ հայ կեանքին մէջ: Վկայ՝ ան իր հայրենիքը կոչած է Մայր Հայրենիք, իր մեծաքանչ լեզուն՝ Մայրենի Լեզու, Մայր Հայաստանը ներկայացուցած է վեհաշուք մօր կերպարով՝ սուր ի ձեռին, քանզի ան միշտ ալ

հաւատացած է, որ մայրն է որ ծնունդ եւ սնունդ կու տայ ազգին, կը դաստիարակէ զայն, անխաթար կը պահէ ու կը պաշտպանէ սերունդէ-սերունդ ազգային մեր արժէքներն ու սրբութիւնները, ազգային ինքնութիւնն ու ոգին... հայրենեաց հողը սրբազան...: «Մայ՛ր, դարեր, սուրբ է եղեր Քեզ համար գիր ու օճախ, Դու քո շունչով ես պահեր Մեր հին ոգին կենդանի», պիտի ըսէր Սիլվա Կապուտիկեան, իր թեւաւոր խօսքով...:

Տակաւին, հայ մօր հայակերտումի եւ հայրենակերտումի բարձրագոյն առաքելութեան նկատմամբ՝ մեր ժողովուրդի տածած խորին յարգանքը, կ'արտացոլայ դեռեւս մեր պատմութեան արշալոյսին, երբ ան իր Անահիտ աստուածուհիին կը վերագրէր իր բարձրագոյն իտէալները: Այսպէս, Անահիտ աստուածուհին, որ բացառաբար արժանացած էր չորս մեհեաններու, կը նկատուէր մեր ազգին փառքն ու կենսատուն... Մայրը բոլոր զգաստութիւններու եւ բարերարը ամբողջ մարդկային բնութեան: Սա որոշապէս կը ցոլացնէ մեր ժողովուրդին ունեցած բարձրագոյն համարումը հայ մօր նկատմամբ:

Եթէ պրպտենք հայոց պատմութեան էջերը, հոն կը գտնենք հայ մօր պատկերը՝ ուշագրաւ ու պատկառելի, տոհմիկ առաքինութեանց փայլով ու հմայքով տոգորուն, որ պարծանքը կազմեց մեր հինաւորց ազգին եւ դարե՛ դար կրցաւ փոխանցել ու կենդանի պահել ոգին

հայկազնեաց, եւ այսօր ալ կրնայ ինքնաճանաչման ու ներշնչման օրինակ դառնալ նոր եւ գալիք սերունդներուն:

Մայրութեան բարձր առաքելութեան գուգահեռ, հայ մայրը իր գործօն մասնակցութիւնը բերաւ հայ ընկերային, ազգային-հաւաքական կեանքին եւ դարձաւ հայոց պատմութեան ու քաղաքակրթութեան կերտիչներէն: Մեր պատմութեան հեթանոսական շրջանէն իսկ, ան երբեք չստրկացաւ, ինչպէս էր պարագան այլ ժողովուրդներուն, այլ՝ վայելեց յարգանքի, պատուոյ, ազատութեան եւ իրաւունքներու արժանաւոր տեղ մը՝ հայ ընկերութեան մէջ, եւ կրցաւ իր անունը դրոշմել մեր պատմութեան մէջ: Հայ մայրը ազգն ու հայրենիքը նկատեց ու արժեւորեց որպէս իր ընտանեկան սուրբ օճախին մեծ նոյնօրինակը, անոր հանդէպ տածելով միեւնոյն հոգատար գուրգուրանքն ու գորովը, նուիրումն ու զոհաբերումը: Հայ ընկերութեան մէջ, ինչպէս հայ ընտանիքին, առանցքային նշանակութիւն ունեցան հայ մօր համար՝ Մերն ու նուիրումը, համերաշխութիւնն ու ներդաշնակութիւնը, քաջութիւնն ու արժանապատուութիւնը, բարոյական արժէքներն ու առաքինութիւնները, հայ տոհմիկ մշակութային արժէքները, ազգային-հայրենական սրբութիւնները...: Իր ընկերային դերակատարումին մէջ, ան առաջնորդուեցաւ այս արժէքային համակարգին թելադրած սկզբունքներով ու իտեալներով, ցուցաբերելով անկոտրում կամք, իմաստութիւն ու խոհեմութիւն, բարձր պատասխանատուութեան ոգի:

Հայոց պատմութիւնը կերտող, հայ ընկերութեան ընթացքը ուղենշող մայրերէն, կարեւորութեամբ պէտք է յիշենք 5-րդ դարու Աւարայրի ոգիով զինուած «Փափկասուն Տիկնայք Հայոց Աշխարհի», որոնք ամենէն հարագատ վկաները դարձան հայ մօր անձնուէր հայրենասիրութեան ու հայրենապաշտպանութեան: Անոնք, իբրեւ տիպար մայրեր, ոգեշնչեցին Վարդաններն ու Վահանները, անոնց մէջ բոցավառ պահեցին հայրենեաց սէրը, քրիստոնէական ոգին...եւ պատրաստ եղան իրենց կեանքը նուիրաբերելու ի պաշտպանութիւն հայ ինքնութիւնը պայմանաւորող սրբագան արժէքներուն: Եղիշէ պատմիչը հինգ հարիւրի չափ անուն առ անուն պանծացուցած է այն փափկասուն տիկիներն ու մայրերը, որոնք երբե՛ք չսկարացան իրենց բարոյական կորովին, առաքինութեանց եւ նուիրումին մէջ: Ոչ մէկ տարակոյս, որ հայոց աշխարհին մէջ հայօրէն ապրելու մեր նուիրական իրաւունքի պաշտպանութեան վճռակամութեան մէջ, Մամիկոնեան մայրերն ու տիկիները ունեցան իրենց վճռորոշ դերակատարութիւնը, կարեւոր ուղենիշ դառնալով մեր ընկերային, հասարակական-քաղաքական պատմութեան յետագայ ընթացքին...:

Միեւնոյն հայրենանուէր վարքագիծով, ուրիշ հայ մայրեր, իրենց կարեւոր մասնակցութիւնը բերին հայ ընկերութեան հոգեմտաւոր ու ֆիզիքական մակարդակի բարելաւումին, իրենց զեղեցիկի ճաշակով շինել տուին ճարտարապետական անգին գոհարներ, քաջալեր եղան հայ դպրութեան, կատարեցին բարեգործութիւններ: Մեր Կիլիկեան շրջանէն, որպէս վսեմ օրինակ հայ մօր բարեգործութեան, յիշենք մեր մեծագոյն թագուհիներէն Զապէլ թագուհին, որ եղաւ արժանաւոր թագուհի եւ տիպար մայր մը: Ան եղաւ բարեգործ, ողորմած եւ աղքատասէր եւ շինել տուաւ աղքատանոցներ, երկու եկեղեցի եւ հիւանդանոց մը Սիսի մէջ: Եղաւ նաեւ ուսումնաստենչ, քաջալերն ու մեկենասը գիրքերու եւ գրողներու: Յիշենք

Արժրունեաց Գագիկ թագաւորի կինը, Մլքե թագուհին, որուն նախաձեռնութեամբ ու ծախսով կառուցուեցաւ Վարազայ Ուխտին Ս. Աստուածածին եկեղեցին, որուն համար ան 902 թուին գրել տուաւ իր նշանաւոր ակտարանը, հայ մանրանկարչութեան հնագոյն եւ մեծագոյն պարծանքներէն մէկը: Հաղբատի եւ Սանահինի հոշակաւոր վանքերը եւ ուսումնական կեդրոնները շինել տուած է Խոսրովանոյ թագուհին, կենակիցը Աշոտ Ողորմածի: Իսկ մեր ամենէն մեծագործ թագուհիներէն մէկը եղաւ Սիւնեաց աշխարհէն Կատրանիդէն, որուն ներշնչումով, ջանքերով եւ ծախսով է որ բարձրացաւ Անիի փառապանծ Սայր Տաճարը, հրաշակերտ յուշակոթող մը, որ Կատրանիդէի բառերով՝ է «ծնունդ հոգեւոր եւ արձան մշտնջենաւոր...»:

19-րդ դարու ազգային զարթօնքը, որ էապէս կը միտէր հայ ընկերութեան ազգային գիտակցութեան բարձրացումին, շատ բան կը պարտի հայ մօր եւ հայուհիին: Սրբուհի Տիւսաբ, Զապէլ Ասատուր, Արշակունի Թեոդիկ, Զապէլ Եսայեան եւ ուրիշներ՝ իրենց թմբիքէն արթնցուցին ու դաստիարակեցին հայկական գաւառներու հայուհիները, հաւատալով որ «կինը ազգի մը սիրտն է», եւ որքան առողջ բարախէ այդ սիրտը, այնքան առողջ կ'ընծայուի ազգը: Անոնք հիմնադրեցին «Ազգանուէր Հայուհեաց Միութիւնը», բացին օրիորդաց դպրոցներ հայկական գաւառներու մէջ, հայոց լեզուով, հայ մշակոյթի արժէքներով լուսաւորելու ազգային ինքնութիւնն ու գիտակցութիւնը, նոր որակ ու մակարդակ պարգեւելու հայ ընկերութեան:

Ազգային-ազատագրական շարժումին նոյնպէս, հայ մայրը բերաւ իր նկատառելի մասնակցութիւնը, որպէսզի հայ ընկերութիւնը կարենար ազատ շնչել թուրքին ստրկատիրական լուծէն: Մեր պատմութիւնը պիտի կարենա՞ր ունենալ ֆետայական շարժումը, եթէ այր մարդուն կողքին, չունենայինք անվեհեր, խրոխտ ու անձնագոհ հայ մայրը, եթէ չունենայինք հրացանը ձեռքին մարտնչող մայրեր, որոնց տիպարը հանդիսացաւ Աղբիւր Մերոբի կողակիցը՝ արիասիրտ Սօսէ Մայրիկը:

Եղեռնի գեհենային օրերուն, հայ մայրն էր դարձեալ, որ՝ որպէս հաւատարիմ կրողը հայ ոգիին, Տեր-Զօրի անապատի աւագներուն վրայ դրոշմեց Հայոց Այբուբենը եւ զայն յանձնեց գալիք սերունդներուն որպէս հայ ընկերութեան հիմնաքար ու գերագոյն արժէք, ազգի փրկութեան երաշխիք: Նոյն այդ սեւ օրերուն, երկու հայ մայրեր, որպէս արթուն պահապանը հայ դպրութեան ու մշակոյթին, թողած իրենց ինչքն ու գոյքը, ապահով տեղ փոխադրեցին հայկական ձեռագրական արուեստի վիթխարի գանձ մը՝ Մշոյ Ճառընտիրը, զայն փրկելով թրքական մշակութասպան եաթաղանէն...: Նմանատիպ հայ մայրեր՝ իրենց նուիրումով, վարք ու բարքով, միշտ ալ հաւատացին, որ հայ ընկերութիւնը կրնայ առողջ, կենսունակ եւ արժանապատիւ ընծայուիլ, միայն եթէ ան սննդաւորուի հայոց լեզուի, հայ Բառ ու Բանի, հայոց հաւատքի ու հայ մշակոյթի ակունքներէն սրբազան:

Յետ-Եղեռնեան մեր ազգային վերապրումի ճիգին մէջ, էական ու ճակատագրական դերակատարում ունեցաւ հայ տարագիր մայրը, ինամեց ու կերակրեց հայ բազմահազար որբերը, դարձաւ Շահնուրեան «պճեղ մը անոյշ սիրտ»՝ սփիւռքի օտար մայրերուն վրայ, իրենց ազգային ինքնութիւնը տակաւ կորսնցնող հայ տարագիր սերունդներուն համարօգնութեան հասաւ հայ կարիքաւորին ու անօթեանին, հիմնեց բարեսիրական

միութիւններ ու մարմիններ....Բայց մանաւանդ՝ ամուր կառչեցաւ ազգային գոյատեւման բանալի, հայոց լեզուին, մշակոյթին ու քրիստոնէական հաւատքին, հայ Բառ ու Բանին, ազգային արժէքներուն ու առաքինութիւններուն, բոնախլուած հայրինիքի ոգեղէն պատկերը կրեց ան իր սրտին մէջ, որպէս հայրենեաց նշխար սրբազան, որպէս Պահանջատիրական պայքարի հրաւեր: Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետը այնքան յատկանշականօրէն կը գրէ իր սրբատառ Կոնդակին մէջ. «Հայ մայրը եկեղեցի՝ դարձաւ, հոն ուր եկեղեցի չունեցանք. դպրո՛ց դարձաւ, հոն ուր դպրոց չունեցանք. Հայրենի՛ք դարձաւ, երբ հայրենիք չունեցանք»:

Հայրենի հողին վրայ ալ, հայ մայրը ամբողջանուէր իր մասնակցութիւնը բերաւ Սարդարապատի կենաց ու մահու օրհասական ճակատամարտին. անսակարկ զոհելով իր ամենէն թանկը...իր սեփական կամ իր որդւոց արիւնը, փրկելու համար մեր պատմական հայրենիքէն մնացած մի բուռ հողը....: «Սարդարապատ» երկհատորեայ պատմավեպին մէջ, հայ մայրը առաջինը ընդառաջեց զօրահաւաքի կոչին, իր օրինակով վարակելով ուրիշները, երբ արիւնարբու թշնամին հասեր էր մեր երկրի սիրտը՝ Երեւան ու Էջմիածին: Սրտայոյզ են հայ մօր խօսքերը. «Սրանք իմ տղերքն են...իմ ոյժը, իմ աչքերի լոյսը եւ իմ յոյսը:.... Հիմի...որ թուրքը եկել է՝ մեր ազգի օրը սեւացնի, ես իմ պահած-պաշտած վեցին էլ կռուի եմ ճամբում, ժողովո՛ւրդ:Միայն մի բանի համար եմ ափսոսում....որ միայն էս վեցն եմ բերել»: Ահաւասիկ վսեմագոյն օրինակը հայ մօր հայրենապաշտութեան ու հայրենասիրութեան, որ դրսեւորուեցաւ նաեւ Արցախեան ազգային-ազատագրական պայքարի օրերուն:

Միեւնոյն ոգիով եւ գիտակցութեամբ, հոգէնուէր տքնութեամբ, հայ մայրը նուիրուեցաւ ազգաշինութեան եւ հայրենակերտումի սրբազան աշխատանքին՝ Սփիւռքի մէջ, թէ հայրենիքի....: Ան դաւանեց յատկապէս հայոց լեզուն որպէս հիմքերու հիմքը՝ ազգի ու հայրենիքի կերտումին ու կենսունակ պահպանման, հայօրէն ապրելու վարք ու բարքին, եւ իր բանաստեղծուհիին շուրթերով՝ իր սրբազան պատգամը կտակեց սերունդներուն այսօրուան ու վաղուան. «Պահի՛ր նրան բարձր ու վճիտ Արարատի սուրբ ձիւնի պէս, Պահի՛ր նրան սրտիդ մօտիկ Քո պապերի աճիւնի պէս, Ու ոսոխի զարկիցը սեւ՝ Դու պաշտպանիդ կրծքով նրան, Ինչպէս մօրդ կը պաշտպանես Թէ սուր քաշեն մօրդ վրայ...Ու տե՛ս որդիս, ու՛ր էլ լինես, Այս լուսնի տակ ու՛ր էլ գնաս, Թէ մօրդ անգամ մտքից հանես, Քո մայր լեզուն չմոռանաս»:

Այսօր հայ մայրը կը գտնուի նոր մարտահրաւերներու դիմաց: Հայ ընկերութիւնը՝ Հայաստանի մէջ, թէ Սփիւռքի, կը գտնուի՝ նիւթապաշտ, սպառողական, օգտապաշտ ու եսապաշտ քաղաքակրթութեան մը համաշխարհայնացող, ամենակուլ յորձանքին դէմ յանդիման, ուր խախտուած կը թուին ըլլալ մարդ-հայրենիք, մարդ-ազգ, մարդ-բնութիւն, մարդ-Արարիչ էական կենսատու ու կենսասնորոգ կապերը...: Կեղծ մշակոյթի եւ հակամշակոյթի «ոչ-արժէքները», խորթ բարքեր ու հակաբնական երեւոյթներ, ազատ շուկայի եւ նորարարութեան անուան տակ, կը ողողեն մարդկային կեանքը, կը պարտադրեն իրենք զիրենք հայ ընտանեկան-ընկերային-հասարակական կեանքին վրայ, սպառնալով անոր առողջ ապրելակերպին, ազգային ու մարդկային բարոյականութեան,

հայոց Մեծասքանչ լեզուին, ազգային իրա՛ւ մշակոյթին, ինքնութեան ու նկարագրին...: Հայ մարդն ու հայ ընկերութիւնը տակաւ կ'օտարանան իրենց բուն էութենէն, հայ հոգիէն, հայոց հայրենիքէն, հայոց լեզուէն ու մշակոյթէն, ազգային տեսլականէն.....:

Գործնապաշտ, նիւթապաշտ եւ հաճոյապաշտ հոսանքին անձնատուր, հայ մայրը՝ մեր օրերուն, երբեմն կը մոռնայ իր նուիրական կոչումը, իր նախասիրութիւնը տալով յաճախ մակերեսային, օտար եւ օտարացնող ապրելակերպին, նիւթական յաջողութեան, ոսկե հորթի պաշտամունքին, ցուցամոլական եւ քաղքենիութեան երեւոյթներուն,միաժամանակ անհաղորդ մնալով հայ սրտի զարկերակին, հայ մշակոյթի շունչին, հայեցի ոգիին.... անհաղորդ՝ ազգային-հաւաքական կեանքի յոյզերուն ու խռովքներուն, տագնապներուն ու տեսլականին:

Այս կացութեան դէմ յանդիման, ներկայիս, առաւել քան երբե՛ք, որքա՛ն անհրաժեշտ ու ճակատագրական հրամայական է որ ՀԱՅ ՄԱՅՐԸ վերագինուի իր նախամայրերէն ժառանգած տոհմիկ առաքինութիւններով, վերստանձնէ՝ ազգային-բարոյական-մշակութային արժէքներու եւ իտեալներու սնուցիչն ու ոգեշնչողը ըլլալու իր վսեմ առաքելութիւնը եւ յանուն անոնց մարտնչելու եւ պայքարելու գիտակցութիւնը, աննկուն կամքն ու կորովը, ապագայակերտ պատասխանատուութիւնը: Քանզի՝ «Մայրերու ավիին մէջ պիտի փնտռել ազգերի ճակատագիրը», ինչպէս պիտի ըսէր Գարեգին Նժդեհ:

Դժուար բայց պատուաբեր է հայ մայր ըլլալը, հպարտութիւն է մաքառող, պայքարող հայ մայր ըլլալը, ազնուագոյն փառասիրութիւն ու արժանապատուութիւն է ըլլալ՝ արթուն պահապանն ու պաշտպանը, տարածողը եւ ներշնչարանը՝ ազգային մեր արժէքներուն, գաղափարականին ու սրբութեանց: Եւ ամենակարեւորը՝ բարձրագոյն պատասխանատուութիւն է հայ մայր ըլլալը:

Մայրն է ազգի վերածնունդի գերագոյն խորհրդանիշը: Դարեր շարունակ, ան եղեր է միշտ ալ մղիչ ոյժն ու մասնակիցը՝ հայութեան վերածնունդի եւ վերականգնումի շարժումներուն: Ազգային-ընկերային-ազատագրական մեր պայքարին: Ներկայիս եւս, հայ մայրն է, որ նորոգ գիտակցութեամբ պարտի ստանձնել ՀԱՅԱԿԵՐՏՈՒՄԻ ու ՀԱՅՐԵՆԱԿԵՐՏՈՒՄԻ սուրբ գործը եւ նոր վերածնունդ մը պարգեւել հայ ընկերութեան, ազգին ու հայրենիքին:

Վերջացնելով խօսքս, պիտի ուզէի մէջբերել Շահան Շահնուրի հոգիի աղաղակը ուղղուած մեր մեծ նախամայր ՀԱՅՈՅ ԱՆԱՀԻՏԻՆ. «Իջի՛ր կրկին հօտիդ մէջ, փառքդ զեղու հայորդիներուն վրայ, գրաւէ դարձեալ քու թափուր բազինդ...Դի՛ր, դի՛ր լուսապսակդ մեր ցնցոտիներուն շուրջ: Այո, սէրը նուազած է մեր մէջ, բայց չէ ցամքած: Մերի՛ն Անահիտ, շող մը միայն ճաճանչէ, եւ մենք պիտի ցցուինք կրկին անճառելի արշալոյսին մէջ, պիտի յառնենք որպէս թէ համբուրուած ըլլայինք ամենազօր յարալեզներէ...»:

ԲԻԻՐ ՅԱՐԳԱՆՔ ՈՒ ԵՐԱԽՏԻՔ, ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄ ՄԵՐ ԲՈՒՈՐ՝ ՈՂՋ ԹԷ ՄԵՌԱԾ, ՍՐԲԱԳԻՆ ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ:

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Հարցազրոյց

Որեւէ մէկի հետ էքսկլիզիվ յարաբերութիւնների մէջ չեմ մտնելու. Րաֆֆի Յովհաննիսեանը ազգային համաձայնութեան կառավարութեան մասին

Հ.-Պարոն Յովհաննիսեան, «Մարդարապատը» կողմնակից է ազգային համաձայնութեան այլընտրանքային օրենսդիր և գործադիր մարմիններ ստեղծելուն, որպէսզի, ըստ իրենց՝ իշխանափոխութիւնն անցնում լինի և այլն: Դուք այն ուժերի հետ, որոնք Ձեզ միացել են այս առումով անձերի հարց քննարկել էք:

Պ.-Ես չգիտեմ՝ որ ուժերը ինչ են սատարում, բայց կարծում եմ՝ ուժերը, ովքեր խօսում են ժողովրդի կողքին լինելու մասին, հարուստ կուսակցապետեր, թէ ոչ քաղաքական, քաղաքացիական շարժումներ, պետք է գիտակցեն, որ երկու ամիս առաջ նրանցից գրեթէ ոչ մէկը չհաւատաց իրավատիրութեան ժայթքմանը, ոգու կամքին: Եւ հիմա բոլորը մտահոգ

են, բոլորը խօսում են, մի մասն արդէն հրապարակում է: Բայց կարող եմ ասել, որ ես անհատների որեւէ խնդիր ոչ մէկի հետ չեմ քննարկել, մարտի 15-ի հաւաքի ժամանակ գուցէ երկխոսութիւն ունենանք ներկայ քաղաքացիների հետ այդ հարցով, բայց կարելորն այն գիտակցումն է, որ ժողովուրդը բերել է այդ յաղթանակը, և որեւէ մէկի հետ էքսկլիզիվ յարաբերութիւնների մէջ չեմ մտնելու: Բոլորս միասին պիտի գիտակցենք, որ ժողովուրդը բերել է այս յաղթանակը,

անակնկալն ինքը մատուցել է, առաջին հերթին՝ մեր գործող իշխանութիւններին, ապա՝ ընտրութիւններին չմասնակցած ուժերին և յետոյ՝ աշխարհին: Դրա համար ես չեմ բացառում, որ կը լինեն քննարկումներ, որ մենք ունենանք պատրաստի թէ՛ գործադիր, և թէ՛ դատական իշխանութեան նախատիպերը, որովհետև մենք պետք է ունենանք նոր Հայաստան, որը, այսպէս թէ այնպէս, բացուելու է ապրիլի 9-ից: Նաեւ նոր Սահմանադրութիւն, և, կարծեմ թէ, այդ նոր Սահմանադրութեան վրայ աշխատանքը պետք է սկսել այս հրապարակից:

Հ.-Դուք մտքում, աչքի առաջ ունե՞ք նման անձինք, նախատիպեր, հենց այդ դատական համակարգում և այլուր:

Պ.-Եթէ խօսում էք անհատների մասին, իմ մտքի մէջ իւրաքանչիւր ծառայութեան համար, պարտականութեան թէ պաշտօնի համար կան բազմաթիւ լաւ թեկնածուներ, բայց իմ մտքի մէջ չկայ իւրաքանչիւր տողի դիմաց մի անուն: Կան բազմաթիւ նուիրեալ երիտասարդներ,

մասնագէտներ, ովքեր պատկանում են տարբեր կուսակցութիւնների և առաւելաբար ոչ կուսակցական մասնագէտներ են: Եւ կարծում եմ, որ այդ ազգային համաձայնութեան կառավարութիւնը հենց այս հրապարակում, այո՛, պիտի կերտուի, և դա իմ կոչն է: Բայց այնպէս պիտի անենք, որ այդ գործընթացը և արդիւնքը պատկանի ողջ ժողովրդին և չդառնայ որևէ մէկի առանձին վերցրած սեփականութիւնը:

Հ.-Պարոն Յովհաննիսեան , «Հանրապետական» խմբակցութեան քարտուղար Յովհաննէս Սահակեանը Ձեր քայլն արդէն իսկ որակել է իբրև շանթած:

Պ.- Անիմաստ, հակաժողովրդական, վախկոտ բնութագրումներ են, ես պատասխան չունեմ, ով ուզում է՝ կարող է իր տեսակետը արտայայտել, բայց շանթածը, անարխիան, անկայունացումը, հենց փետրուարի 18-ին եկաւ նրանցից, հենց խօսողներից, ովքեր կեղծեցին ժողովրդի ձայնն իրենց թեկնածուի օգտին: Դրա համար թող ոչ մէկը ինձ կամ հայ ժողովրդին չվերագրի այն որակները, որոնք պատկանում են իրենց: Եւ այլ բան է, որ յղում անեն Նժդեհին, պետականութեան, ազգային անվտանգութեան, սահմանների, Արցախի հարցին, որովհետեւ իրենք են, որ էապէս թուլացրել են այդ բոլոր չափումները՝ արտաքին և ներքին քաղաքական՝ փետրուարի 18-ին իրենց բացայայտ ստով ու կեղծիքով, որին ժողովուրդը, մեծաւ մասամբ, ասաց՝ «ոչ, ես ձեզնից չեմ վախենում»: Եւ դրա համար ինչ ուզում են, թող ասեն, բայց թող չվախեցնեն ինձ և ժողովրդին պետականութեան թուլացմամբ, որովհետեւ, կրկնում եմ՝ հենց իրենք են ժողովրդի ձայնը գողանալով, հեզնելով, խեղելով և հիմա վախ ունենալով՝ ճանաչելու մեր ժողովրդի յաղթանակը: Եթէ մինչեւ ապրիլի ինը ազգային հետազոծ ունեցող Սերժ Սարգսեանը դարձի չգայ որպէս գործիչ, որպէս քաղաքացի և քրիստոնէայ, և եթէ ինքը այդ կեղծ երդումը տայ, դա պետական շանթած և մեղսագործութիւն կը լինի: Եւ ունենալով հերթական ոչ լեզիտիմ, իրաւակարգ տը ֆաքթօ նախագահ՝ մենք էապէս կը թուլացնենք Հայաստանի ազգային շահերը: Եւ ես հերքում եմ փոքրիկ կուսակցապաշտների փոքրիկ գնահատականները:

Հ.-Վստահ եմ, որ ապագայում նման հարցադրում կը լինի՝ իսկ ո՞նի Բաճիկ Յովհաննիսեանը «պլան բ»: Այսինքն՝ Դուք նստում էք հացադուլի, Սերժ Սարգսեանը հրաժարական չի տալիս, յետոյ վիճակն անորոշ է դառնում և կանգնում էք փակուղու առաջ:

Պ.-Պարոն Սարգսեանը իր կուսակցութեամբ և ընտրութիւնների օրն իրենց վարքով փորձել են կանգնեցնել հայ ժողովրդին փակուղու առաջ, բայց հայ ժողովուրդն ասել է՝ ո՛չ, ես այլեւս չեմ ընդունում կեղծիքի, ստի, վախի վրա հիմնուած փակուղին: Դրա համար, ես ինքս իմ կեանքն ունեմ, և այնտեղ փակուղի չկայ: Ես երեկ յայտարարել եմ, որ կը սպասեմ մինչեւ ապրիլի 9-ը և ապրիլի 9-ին կակնկալեմ, որ կեղծ երդում չլինի, որ մեր Սահմանադրութեան և Սուրբ Գրքի պղծում չլինի: Իսկ եթէ բոլոր դեպքերում, չկայ այդ տղամարդկութիւնը, քրիստոնէական մօտեցումը, այդ ուժը՝ զիջել աթոռը, կեղծիքով նուաճուած պաշտօնը ժողովրդին, կարծում եմ, որ մենք կը շարունակենք պլան «այբը», իսկ պլան «բեն» նրանք պետք է մտածեն իրենց համար:

Հ.-Ձեր ուղերձը յղուած է Սերժ Սարգսեանին՝ տալ հրաժարական, իսկ միջազգային դիտորդներից, ովքեր, երևի թէ, հացադուլի ընթացքում Ձեզ կայցելեն, ակնկալիք ունէ՞ք:

Պ-Ես ակնկալիք չունեմ որեւէ մէկից, բայց Դուք կարող էք ընթերցել դիտորդների միջանկեալ զեկոյցը, որը, կարծում եմ, նախանշում է միջազգային հիմնական դիտորդական առաքելութեան ապագայ զեկոյցը՝ վերջնական և իրենց վերջնական գնահատականը, որն արդէն դառնում է առարկայական, ամբողջական: Եւ իրենք պետք չունեն ինձ հետ խօսելու, իրենք արդէն արձանագրել են համատարած կեղծիքը, հանրային սեփականութեան չարաշահումը մի թեկնածուի օգտին, բազմակի քուէարկութիւններ, յատկապէս՝ այն տեղերը, որտեղ մասնակցութիւնը եղել է 70 տոկոսից աւել, որտեղ զինուորներ են քուէարկել: Այնպէս որ, միջազգային դիտորդներն արդէն արձանագրում են ճշմարտութիւնը, ինչը ողջունելի է:

Հայաստանը գտնուում է «թրթուրից թիթեռ» անցնելու վիճակում. Գարեգին Չուգասզեան

«Ժառանգութիւն» կուսակցութեան Բաֆֆի Յովհաննիսեանի շարժմանը միացած «Մարդարապատ» նախաձեռնութեան անդամ, Նախախորհրդարանի համակարգող Գարեգին Չուգասզեանը Tert.am-ի հետ զրոյցում ասում է, որ հիմա Հայաստանում սկսուել է քաղաքական անցումային շրջան, որը նա համեմատում է կառավարման համակարգի «թրթուրից թիթեռ» առաջանալու գործընթացի հետ: Նրա մեկնաբանութեամբ, սա մի

պարադոքսալ իրավիճակ է, երբ հասարակութեան քաղաքական գիտակցութիւնը միաժամանակ լուծումներ է որոնում թէ՛ կառավարման գոյութիւն ունեցող համակարգի սահմաններում, և՛ թէ՛ նոր զուգահեռ համակարգի ստեղծման ուղղութեամբ: Գարեգին Չուգասզեանը նաեւ ներկայացրեց, թէ ինչ քայլեր են ակնկալում Բաֆֆի Յովհաննիսեանից:

Հ.- Պարոն Չուգասզեան, Ժիրայր Սեֆիլեանը խօսելով Բաֆֆի Յովհաննիսեանի հետագայ քայլերի մասին՝ զգուշացրեց, որ չկրկնեն նախորդների սխալները, և այդ ամբողջ էներգետիկան չփոշիանայ: Նաեւ ասաց, որ լուծումն «այդ քաղաքական դաշտ» կոչեցեալից դուրս է լինելու: Ի՞նչ է սա նշանակում :

Պ.- Մա նշանակում է մէկ բան: Որ այն լուծումները, որ մինչեւ հիմա եղել են, փակուղային են. անցել ենք նման դասերով, և նախորդ չընտրութիւնները ցոյց են տուել, թէ ինչ է լինում, երբ մենք ընդամենը մնում ենք համակարգի պարտադրած խաղի կանոնների սահմաններում: Տուեալ դէպքում առաջարկում ենք, որ փորձ արուի տալ քաղաքական նոր գործընթացների մեկնարկը: Խօսքն այն մասին է, որ ստեղծուեն զուգահեռ իշխանութեան մարմիններ:

Հ.-Ստուերային կառավարութիւն՝, խորհրդարան՝:

Պ.- Խնդիրն այն է, որ տարբեր անուններ են օգտագործում, բայց գլխաւորն այն է, որ սրանք զուգահեռ իշխանութեան մարմիններ են:

Հ.- Պարոն Չուգասգեան, ստեղծուեց ստուերային կառավարութիւն, օրենսդիր մարմին, բայց այն կը մնայ վիրտուալ, քանի դեռ դրան չեն յաջորդել կամ նախորդել ինչ-ինչ գործողութիւններ: Սովորաբար դրանք կոչուում են՝ քաղաքացիական անհնազանդութիւն: Դիտարկո՞ւմ էք այդ այլընտանքային գործընթացն իբրեւ քաղաքացիական անհնազանդութիւն:

Պ.- Այլընտրանքայինը ոչ միայն քաղաքացիական անհնազանդութիւնն է, այլև նոր որակի պետութեան սաղմերի ստեղծումը՝ գործող կառավարման համակարգի փլուզմանը զուգահեռ: Մենք ակնյայտօրէն տեսնում ենք, որ գործող կառավարման համակարգը չի համապատասխանում մեր ժողովրդի ո՛չ տեսակին, ո՛չ որակին, օտարուած է նրանից և սպասարկում է իր և իր արտաքին տերերի նոր գաղութային շահերը: Ժողովուրդը «ոչ» է ասել այս կառավարման համակարգին: Իսկ սա նշանակում է, որ ոչ թէ պետք է սպասել, որ այն ինքնիրեն վերանայ, մենք էլ մնանք դրա աւերակների տակ, այլ պետք է յիշել մեր ոչ հեռու անցեալը և հեծանիւ չյօրինել: 88-ին մեր ժողովուրդն այդ ճանապարհով անցել է, երբ կայսերական միահեծան կառավարման համակարգին զուգահեռ նոր կառավարման համակարգ ստեղծեց: Ժամանակները փոխուել են, և նոր ձեւերով է պետք է անել դա, պարտադիր չէ, որ միայն միտինգներ լինեն:

Օրինակ, եթէ նախապէս գիտենք, որ դատախիբաւական համակարգը վարչակազմի կցորդն է, ինչ սպասելիքներ կարող ենք ունենալ այսպէս կոչուած Սահմանադրական դատարանից: Հո ժողովուրդն ինքնադատաստան չպիտի՞ տեսնի գործող համակարգի հետ: Պարզ է, որ այլընտրանքը նոր որակի կառավարման համակարգի ստեղծումն է: Այլընտրանքային իշխանութեան մարմինները պետք է ստեղծուեն նոր սահմանադրական աստեանի ստեղծումից յետոյ, որը պետք է իրաւաքաղաքական գնահատական տայ ներկայ վարչակազմին և որոշում կայացնի իշխանութեան նոր մարմինների ստեղծման անհրաժեշտութեան վերաբերեալ:

Այլապէս մենք կամ պիտի հաշտուենք այս կեղեքիչ նոր գաղութային համակարգի հետ, ստորանանք, նուաստանանք և կամ հեռանանք, կամ էլ պետք է ժողովրդին ասենք՝ ինչ ուզում էք արե՛ք, ինքնադատաստան տեսե՛ք: Բնականաբար, ոչ ոք չի ուզում նման աղետալի սցենարներ: Իսկ այլընտրանքի ձեւաւորման համար ժամանակ է պետք, ուստի դրա մասին պետք է օր առօր յայտարարուի: Պարզ է, որ թե՛ Հայաստանի, և թե՛ սփիւռքի լաւագոյն ուժերը կը միաւորուեն նման գաղափարի իրականացման շուրջ: Ու ինչպէս 88-ին եղաւ իշխանութեան անցնում փոփոխութիւն , այնպէս էլ հիմա աստիճանաբար մի համակարգից անցում կը լինի միւսին:

Հ.-Իսկ Բաժնի Յովհաննիսեանը այդ սկզբունքներին կո՞ղմ է, իր հետ համաձայնեցրել է՞ք:

Պ.-Բաժնի Յովհաննիսեանը այս գաղափարների մասին արտայայտուել է իր ասուլիսում՝ խօսելով անցումային արդարադատութեան, ինչպէս նաեւ այլընտրանքային օրենսդիր ու

գործադիր մարմիններ ստեղծելու մասին: Եւ մենք լիովին համաձայն ենք այս դիրքորոշմանը:

- Գիւմրիի աւագանու անդամ Լեւոն Բարսեղեանը, մտավախութիւն ունենալով, որ հրապարակը կարող է «հիւժուել», ասաց, որ հասարակութիւնը և ինքը ակնկալում են Բաժնի Յովհաննիսեանից ճանապարհների քարտեզ: Այս մասով ի՞նչ կ'ասէք:

-Ոչ միայն կողմնակից ենք, այլեւ դրա մասին երկար ժամանակ է խօսում ենք. հրապարակումներ ենք արել և բաց հանրային քննարկումներ կազմակերպել: Մենք չենք սպասել, որ հերթական քաղաքական փակուղին առաջանայ, որ ճանապարհային ուղենիշներ մշակուեն ...

Հ.- Ձեր կարծիքով՝ ինչքանով է լայն Բաժնի Յովհաննիսեանի շուրջ կոնսուլիդացիան և արդեօք այն լայնանալու պոտենցիալ դեռ ո՞ւնի:

Պ.- Հիմա սկսուել է անցումային շրջան, որը ես կը համեմատէի «թրթուրից թիթեռ» առաջանալու գործընթացի հետ: Եւ անցումային շրջանում պարադոքսալ ձեւով և քաղաքական «թրթուրն» ես տեսնում, և «թիթեռը»: Մեր քաղաքական ինքնութիւնն անցումային վիճակում է: Հիմա մեր ժողովուրդը քաղաքականապէս «յղի» է և պէտք է ծնի իրեն համապատասխան նոր կառավարման համակարգ՝ վերականգնելով իր ինքնիշխանութիւնը: Բնականաբար, գոյութիւն ունեցող երկու որակները՝ հին քաղաքական դաշտն ու նոր քաղաքական դաշտը իրարից շատ տարբեր են, բայց դեռ որոշ ժամանակ միաժամանակ գործելու են: Նրանցից մէկը մեռնող համակարգ է, միւսը՝ ծնունդ, և համախմբումը (կոնսուլիդացիան) չի կարող տեղի ունենալ մեռնող համակարգի մէջ, քանի որ մեռնողը ի վերջոյ իր տեղը պէտք է զիջի նորին:

Հ.-Մեռնող համակարգ ասելով նկատի ունէք իշխող կուսակցութիւնը, իսկ ԲՀԿ-ի հետ կոնսուլիդացիայի մասով ինչ կարող էք ասել:

Պ.-Երբ ասում եմ « մեռնող համակարգ», նկատի ունեմ վերջին քսանհինգ տարուայ քաղաքական դաշտը: Այն աւերակների մէջ է գտնուում: Իշխող կուսակցութեան կառավարմամբ գործող միահեծան համակարգն այս չընտրութիւնների կազմակերպմամբ հերթական անգամ ապացուցեց իր կատարեալ ապիկարութիւնը: Իսկ այլ կուսակցութիւնների ինքնավստահութեան չափն ակնյայտ դարձաւ նախագահական չընտրություններին մասնակցելուց հրաժարուելով: Եւ երբ մենք ասում ենք « նոր քաղաքական դաշտ», նկատի ունենք, որ անցումային շրջանում Բաժնի Յովհաննիսեանի խօսքերով «պէտք է կուսակցական դրօշներն իջեցնել» և վերկուսակցական ուժերն աւելի մեծ կարեւորութիւն են ունենալու, քան յայտնի կուսակցութիւնները: Բհարկէ, կուսակցութիւնները չեն վերանալու և այս անցումային փուլի աւարտից յետոյ նրանք կը վերաակտիվանան, բայց այս շրջանում հիմնական բեռն ընկնելու է քաղաքացիական հասարակութեան նոր կառոյցների և նախաձեռնութիւնների վրայ:

Մա սիրոյ, համերաշխութեան յեղափոխութիւն է

Մեր գրուցակիցն է Կիպրոսի «Ազատ Խօսք» համացանցային թերթի խմբագիր Երան Գույումճեանը

Հարցում.- Տիկին Գույումճեան, վերջերս ֆեյսբուքեան Ձեր գրառման մէջ անհանգստութիւն էիք յայտնում, որ սփիւռքը աւելի ու աւելի է ապաքաղաքականանում Հայաստանի համար այս կարեւոր օրերին: Ի՞նչն է, ըստ Ձեզ, պատճառը:

Պատասխան.- Հիմա Հայաստանի մէջ բոլորովին նոր քաղաքական իրավիճակ է ստեղծուած: Կայ համաժողովրդական շարժում, հայրենի քաղաքացիներու յետընտրական իրաւատիրութեան շարժում, իրենց ձայներուն տէր կանգնելու համաքաղաքացիական իրաւապահանջատիրութիւն,

որ օրեցօր նոր թափ կը ստանայ: Հետեւաբար, ճակատագրական ու պատմակերտ այս ժամանակաշրջանին, Հայաստանի այս նոր իրավիճակը պէտք է յուզէ իւրաքանչիւր հայը, նաեւ սփիւռքահայը, եթէ ի հարկէ ան կ'ապրի հայութեան ու Հայաստանի ճակատագրով: Երանի թէ ես սխալած ըլլամ, բայց նկատելի է, որ Սփիւռքի գերակշռող մասը անտարբեր է կամ շատ զգուշաւոր՝ ՀՀ-էն ներս կատարուող այս ծանրակշիռ իրադարձութեան նկատմամբ իր վերաբերմունքը արտայայտելու գծով: Այո, ես խոր մտահոգութիւն կը յայտնեմ, թէ արդե՞ք սփիւռքը բռներ է ապաքաղաքականացման ճամբան: Պատճառը գուցէ այն է, որ յետանկախացման տարիներուն, սփիւռքը տակաւ հիասթափուեցաւ հայրենի պետութեան կառավարման կարգ ու սարքէն, անոր վարած ապազգային քաղաքականութենէն, որուն հետեւանքով մեր ժողովուրդը յայտնուեց է ընկերային-քաղաքական, բարոյահոգեբանական և ժողովրդագրական ճգնաժամի առջեւ: Սփիւռքը գոհացաւ միայն իր պարբերական նուիրատուութիւններով, հայրենիքի օգնության գործին մէջ իր լուրման ունենալով, մինչդեռ հայրենակերտման գործընթացէն ներս, ան պէտք է ունենար իր առաւել պատասխանատու բաժինը:

Հարցում.- Նոր շարժումը ինչպէ՞ս էք գնահատում, ի՞նչ զարգացումներ էք տեսնում: Արդե՞ք սա կը վերածուի լուրջ փոփոխութիւնների տանող շարժման:

Պատասխան.- Համաքաղաքացիական և համաժողովրդական այս շարժումը իրապէս ողջունելի է: Ժողովուրդը այս անգամ ալ ապացուցեց, որ ունի իր մէջ ոգի, իր քաղաքացիական իրաւունքին, իր արժանապատուութեան տէր կանգնելու վճռակամութիւն, ո՛չ ըսելու իր իրաւունքը ոտնահարողին, զինք ճորտացնել կամ ստրկացնել փորձող իշխանութեան:

Հարցում.- Ըստ Ձեզ՝ ի՞նչ զարգացումներ են հնարաւոր, երբ Մերժ Սարգսեանը չընդունեց Բաֆֆի Յովհաննիսեանի ցանկացած առաջարկ:

Պատասխան.- Հաւանաբար ժողովուրդը շարունակելու է իր հանրահաւաքները: Այս անգամ կայ աւելի շատ քաղաքացիական պատասխանատուութեան մասնակցութիւն, կայ երիտասարդ ուսանողներու ներգրաւուածութիւն... Քաղաքացիները կը զգան եւ կը գիտակցին, որ իրենք են իրենց ճակատագրի և երկրի տէրը: Գործող իշխանութիւնը, որքան որ կը հասկնամ, զիջումի գացողը չէ, ան կառչած կը մնայ իր աթոռին և անկէ եկող իշխանութեան ու բարիքներուն: Սակայն կայ նաեւ անկանխատեսելիութեան գործօնը: Եթէ ժողովուրդը մնայ հետեւողական, նպատակաւազ և վճռակամ, գուցէ իշխանութիւնները հարկադրուած կ'ըլլան զիջումներ ընելու:

Հարցում.- Կարծում էք՝ երիտասարդական շարժումը նոր թափ կը հաւաքի՞ :

Պատասխան.- Ամէն երկրի մէջ ալ, յեղափոխական շարժումներու կորիզը անոր երիտասարդութիւնն է, որ աւելի իտէալապաշտ է եւ աւելի անհանդուրժող՝ անարդարութեան նկատմամբ: Կը կարծեմ, որ երիտասարդական շարժումը Հայաստանէն ներս նոր թափ կրնայ հաւաքել և դառնալ իսկապէս հզօր ոյժ, որուն հետ ի վերջոյ պէտք է հաշուի նստին գործող իշխանութիւնը եւ համակարգը:

Հարցում.- Եւ, ըստ Ձեզ, ի՞նչ հարցեր այսօր պէտք է դրուեն օրակարգում:

Պատասխան.- Ըստ իս, այսօր օրակարգի վրայ պէտք է դրուի ոչ միայն իշխանափոխութեան հարցը, այլև մենք պէտք է միասնաբար մտածենք, քննարկենք, թէ ի՞նչ պատկերացում կամ տեսլական ունինք ստեղծուելիք նոր պետականութեան մասին: Քսանհինգ տարի առաջ այս հարցը օրակարգի վրայ չդրուեցաւ, և մենք ընդօրինակեցինք արեւմտեան դեմոկրատիայի վայրի դրամատիրական մոտէլը, խորապէս նիւթապաշտ և ընչաքաղց: Հիմա ժամանակն է, որ մեր նոր քակի պետականութիւնը հիմնուած ըլլայ ազգային մեր տոհմիկ մշակոյթէն բխող արժեքահամակարգի վրայ, այլապէս մենք գուցէ ունենանք ժողովրդավարական երկիր ազգային շահերուն հետամուտ, բայց չունենանք ազգային պետականութիւն, ազգային արժէքներով շնչող և Հայաստանը հայոց հայրենիքի վերածող երկիր: Անձերու փոփոխութիւնը բաւարար չէ, մեր կէանքը՝ անհատական և հաւաքական մակարդակներու վրայ ալ, կը ղեկավարուի գերազանցօրէն մեր դաւանած արժէքներու համակարգով:

Հարցում.- Ըստ Ձեզ, ո՞րն է այս շարժման առանձնայատկութիւնը, ի՞նչ տարբերութիւն կայ նախորդ՝ 2008-ի շարժումից:

Պատասխան.- Այս շարժումը էապէս կը տարբերի նախորդ շարժումներէն այն առանձնայատկութեամբ յատկապէս, որ Բաճիկի Յովհաննիսեանը կը կիրարկէ մեր երկրին համար աննախադէպ քաղաքական մշակոյթ: Այդ մշակոյթի հիմնատարրն է, որ քաղաքացի լիարժէք մասնակցի որոշումներու կայացման գործընթացին, պատասխանատուութիւն կրէ, կուրօրէն չհետեւի «առաջնորդին» և անոր կայացրած որոշումներուն: Ազատութիւնը էապէս պատասխանատուութիւն է: Այս է Բաճիկի Յովհաննիսեանի քաղաքական աշխարհայեացքի էությունը: Ի տարբերութիւն նախորդ շարժումներուն, Բաճիկին կը շրջի քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ, աւանէ աւան, և իւրաքանչիւր քաղաքացիին և հայ մարդուն կը մօտենայ անկեղծ յարգանքով, սիրով: Սա բարեւի յեղափոխութիւն է, ուր չկայ ատելութիւն, հակաքարոզչութիւն, թշնամանք, ընդհակառակը,

սա սիրոյ, համերաշխութեան, բարութեան և հաւասարը հաւասարի վարքագիծի յեղափոխութիւն է:

(Արեւմտահայերէնի վերածուած, ինչպէս էր բնագիրը)

ՄԻՐԱՆՈՅՇ ՊԱՊԵԱՆ

Lragir.am

Գրական-Մշակութային

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ՄԻՐՏԸ

Ընթերցողի սեղանին է դրուած յոյժ բովանդակալից եւ հետաքրքրական գիրք մը՝ ՎԱՀԷ-ՎԱՀԵԱՆԻ «ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ՄԻՐՏԸ», որ կը պարփակէ՝ բանաստեղծ, խմբագիր, կրթական մշակ եւ ազգային հասարակական գործիչ Վահէ-Վահեանի նամականին: Հատոր մը՝ այս, որ լոյս է տեսած խմբագրութեամբը եւ ծանօթագրութեամբը հայ գիր ու գիրքի անխոնջ մշակ Արամ Մեփեթճեանի, Սիփան Հրատարակչատունէն, 2012-ին եւ՝ բաղձանքովը հանգուցեալ հեղինակին, որ իր մօտ գտնուող նամակներու ծրարը յանձներ էր որդիին՝ ճարտարապետ Յովակ Ապտալեանին, առ ի հրատարակութիւն իր շիջումէն ետք:

Նամակագրութիւնը՝ մեր գրականութենէն ներս եւ առհասարակ, նոր տարածքով կը հարստացնէ նամակագրին ներաշխարհի բացայայտումը: Անիկա անկեղծ հաղորդակցութիւն է, գերազանցօրէն, մտերիմ զրոյց, խոհի եւ յոյզի խոստովանանք, որոնք անմիջականօրէն կը բխին հեղինակին ներաշխարհէն, առանց հպումին՝ ներքին խմբագրին, որ հաւանաբար անոնցմէ պիտի զեղչէր բռտեր ու տողեր, հրապարակումի «անյարմար» թուացող կամ դատուող...: Իսկ երբ նամականիին հեղինակը բանաստեղծ հոգի մըն է զգայուն՝ տառապանքի դժոխքէն անցած, յետ-Եղեռնեան Սփիւռքի գրական-կրթական-մշակութային-հասարակական կեանքի վկան ու ամբողջանուէր մասնակիցը, այն ատեն այդ նամակագրութեան հրատարակութիւնը կը դառնայ նաեւ ու յատկապէս վաւերագրական արժէք ներկայացնող հատորի մը լոյս ընծայումը, մեր պատմութեան մէկ փոթորկայոյց շրջանի խորապրուած փորձառութեան մը արձագանգը...:

Վահէ-Վահեանի հրապարակուած նամակներէն քիչեր միայն ունին ներանձնական բնոյթ, ուղղուած սիրուած էակներու, ընտանեկան անդամներու թէ մտերիմներու: Մեծաւ մասամբ, անոնք ուղղուած են իր ժամանակի գրական, հասարակական, հայրենի կարկառուն դէմքերու եւ կը շօշափեն գրական-գեղագիտական խնդիրներ, այլեւ՝ մեր ժողովուրդն ու հայրենիքը յուզող խռովքներն ու տագնապները, ազգային-հասարակական դրական թէ

ժխտական երեւոյթները, որոնք միասնաբար կը հիւսեն մեր պատմութեան արդի ժամանակաշրջանի տարեգրութիւնը: Այդ բոլորին մէջ, կը ցցուի պատկառագրու հասակն ու անհատականութիւնը ՎԱՀԷ-ՎԱՀԵԱՆԻ՝ խորապէս սկզբունքային ու գաղափարապաշտ, զօրաւոր համոզումներու տէր, բծախնդիր ու խղճամիտ, արի ու տոկուն...ամբողջանուէր կամաւորագրեալը հայ գիր ու գրականութեան, ազգին ու հայրենիքին...:

Տարագրութեան գեհնէն անցած բանաստեղծը՝ իր նամակներուն մէջ, մշտապէս պիտի մնար հալածանքին տակ՝ իր ենթագիտակցութիւնը խռովող աքաղաղութեան պատկերներուն եւ սարսափի վերապրումներուն: Լիւսի Փոթուքեանին (Զարիֆեան) ուղղուած նամակին մէջ, բանաստեղծը կը գրէ այնքան յատկանշականօրէն. «Միտքս կ'երթայ նորէն իմ մանկութեանս, աքաղաղ ճամբուն: Մսագործի դանակէն սկսեալ մինչեւ մանգաղով, կացինով ու հրազնի տեսակներով զինուած խուժանը իջաւ մեր վրայ սեւ ամպի պէս, մարմնացեալ մղձաւանջի՝ նման, երկու կողմերն ի վար խոր ու երկար այն կիրճին, ուր իրարու սեղմուէր, անշարժացեր էինք մենք, բազմութիւն մը՝ հազար հինգ հարիւրէ աւելի կիներու եւ մանուկներու: Գունափոխուեցաւ մէկէն ամէն բան: Ծուխի եւ արիւնի խառնուրդ մը պղտորեց մեր աչքերը, ու սարսափը տուաւ տարօրինակ զգայութիւն մը մեզի: Սկզբնական գոռու-գոչումին յաջորդեց պապանձում մը կատարեալ:...Մնացինք մենք շշմած՝ մեր մեռելներուն առջեւ, վիրաւորեալներուն խուլ հառաչանքին դիմաց, թշուառ ցուցադրութեամբ մը կիսամերկ մարմիններու ...: Այնուհետեւ, վերապրողներուս բաժինը եղան՝ լա՛ցր անօթութեան ու ցաւի, ստորնացո՛ւմը նախատինքի, ներքին ճանկոտութիւնը անարգելի վերոյիշումներուն ու տեսակ մը վրէժխնդիր կիրք՝ ապրելու, տեւելու եւ փոխհաստուցման...»:

Ապրելու եւ տեւելու այդ վրէժխնդրութեան ամէնէն ազնիւ արտայայտութիւնը Վահէ-Վահեան գուցէ գտաւ գրելու, ստեղծագործելու իր տենդին մէջ...: Նշան Պէշիկթաշլեանին գրած իր նամակին մէջ, դիպուկ են իր խօսքերը մեր լեզուին մասին, որուն նուիրուեցաւ ան իր գրականութեամբ, ուսուցչութեամբ եւ «Անի» գրական հանդէսի խմբագրութեամբ: «Մեր հարստութեան վերջին լուսնն է մեր լեզուն: Եթէ կորսնցնենք նաեւ այդ մնացածը, մեզի կը մնայ գերեզման փնտռել մեր սնանկ գոյութեան համար»:

Յանուն հայ լեզուին ու հայ գիրին, գաղափարին ու գեղեցկութեան համար մղուած անհատնում եւ հոգնուէր ճիգ էր «Անի» ամսագրի խմբագրումը՝ շուրջ տասը տարի անընդմեջ: Հոսանքին դէմ թիավարելու սպառում մը՝ արտասահմանեան մեր պայմաններուն մէջ: «Պէտք է որ աշխատինք եւ տանք սրտագին, հոգիով», կը գրէ ան Հրաչ Զարդարեանին հասցեագրուած նամակին մէջ. «Քիչ անգամ մեր ժողովուրդը պէտք ունեցած է իմացական առողջ սնունդի՝ ա՛յնքան անհրաժեշտաբար որքան ներկայիս... Դուք կոչուած էք ազգին ու մարդկութեան ձեր պարտքը հատուցանելու՝ գեղարուեստական գրականութեան ուղիով...»: Իր ծրագիրն էր, արդարեւ, արտասահմանի լաւագոյն գրական ուժերը համախմբել «Անի»ի մէջ: «Պէտք է որ Սփիւռքային գրականութիւնը ստանայ յստակ դիմագիծ, միակ եւ ընդհանուր հայ գրականութեան մը երջանիկ իրականացումէն առաջ, որպէսզի վերջին արդիւնքին մէջ կարենայ ունենալ իր բարենպաստ դերը», կը գրէ ան

Պետրոս Զարոյեանին, կոչ ընելով միաժամանակ որ աշխատանք տարուէր որ գրական այս շարժումին իրենց աշխատակցութիւնը բերէին բոլոր անոնք, որ ունէին գրական շնորհ եւ գաղափարական նուիրում: Գրական-գեղարուեստական երկի մը բուն արժեչափը Վահեան պիտի փնտռէր գերազանցօրէն՝ մարդու ներաշխարհէն ներս, ցարդ չայցելուած խորութիւններ խուզարկելու միտող անոր բերած թափանցամիտ հայեացքին մէջ:

Առօրեային բռնակալութիւնը, սակայն, կը կլանէր զինք, քանզի Վահե-Վահեան էր նաեւ կրթական տիպար մշակ՝ կոչումով, պատրաստութեամբ, իտէպով ու նուիրումով: Բենիամին Նուրիկեանին ուղղուած իր նամակին մէջ, ան կը գրէ սրտացաւօրէն. «Առօրեան է որ կը կլանէ զիս: Դասուանդութիւն, դպրոցական անհամար տետրակներու սրբագրութիւն եւ յետոյ «Անի»ն, մինակս, անօգնական»: Կային անհամար դժուարութիւններ՝ ամսագրին նիւթականի ապահովումը, աշխատակիցներ գտնելու, ամսագիրը տարածելու գործը: Ի զուր չէ, որ խմբագրի իր աշխատանքին մասին անդրադառնալով, ան պիտի ըսէր, թէ անիկա «անընդհատ ու կաթիլ-կաթիլ սպառում» էր: Տակաւ պիտի սրտնեղէր բանաստեղծը ի տես Սփիւռքի մեր գրողներուն մօտ հաւատքի ու խանդավառութեան պակասին՝ հայ զիր ու զիրքին նկատմամբ: Ան սրտագին կ'աւաղէ. «Զիս մտոցան ու բոլորովին մինակ թողուցին գրիչի ու գաղափարի այն եղբայրներս մանաւանդ՝ որոնց օժանդակութեան, գործակցութեան վրայ հաշուած էի ես, երբ յանձն կ'առնէի ամսագիր մը հրատարակելու տաժանքը», Հրաչ Զարդարեանին գրուած նամակին մէջ:

Վահե-Վահեանի մխիթարանքի ու ներշնչման գերագոյն աղբիւրը պիտի ըլլար վերածնած հայրենիքը: Յատկանշական են նամակի մը հետեւեալ տողերը՝ «Մեր մխիթարութիւնն ու փառքը կը մնայ նորէն՝ ապրող, ամէն օր քիչ մը աւելի զօրացող ու գեղեցկացող մեր հայրենիքը, որ եթէ չէ տակաւին լիալիր վարձքը մեր դարաւոր եւ արիւնոտ մաքառումին, միայն կ'դարբնոցն է սակայն, ուր կը ջրդեղուի պողպատը մեր իրաւասպահանջ կամքին»:

Տակաւին, ինչպէս յայտնի կը դառնայ իր նամակներէն, Վահե-Վահեանի գործունէութիւնը չսահմանափակուեցաւ իր խմբագրական, ստեղծագործական եւ կրթական աշխատանքներով միայն, ան հայ մամուլին մէջ եւս բերաւ իր քաղաքացիական սկզբունքային կեցուածքէն բխող թանկագին աշխատակցութիւնը, ինչպէս նաեւ՝ արտասահմանեան գաղութներու, թէ հայրենական բեմերէն հրապարակային խօսք արտասանեց հայ կեանքը յուզող գրական-հասարակական-ազգային հարցերուն շուրջ, փնտռուած բանախօս որպէս, որուն ծանրակշիռ խօսքը լուսարձակ ուղեցոյց եղաւ հայ տարագիր բազմութիւններուն համար մասնաւորապէս:

Իր նամակները կը վկայեն որ անոր կեանքը հիւսուեցաւ հայ կեանքի յետ-Եղեռնեան կարեւորագոյն իրադարձութեանց հետ: Սփիւռքեան կեանքի կազմակերպում՝ դպրոց, մամուլ, գրականութիւն, միութենական-քաղաքական կեանք, հայրենադարձ շարժում, Սփիւռք-Հայաստան կապերու մերձեցում եւ ամրապնդում, Մեծ Եղեռնի Յիսունամեակ, Լիբանանի քաղաքացիական կռիւներ, անդրադարձը անոնց Մերձաւոր Արեւելքի գաղութներու ճակատագրին...Հայաստանի անկախացում: Այս բոլորը անցան իր զգայուն ներաշխարհի պրիսմակէն՝ իր միտքն ու հոգին, իր կեանքը դարձնելով սրբագան այրում ի

ւեր գաղափարի ու գեղեցկութեան, յանուն մեր ժողովուրդի ու հայրենիքի անխաթար ու անխանգար վերապրումին...:

Իր կեանքի վերջալոյսին գրուած նամակներուն մէջ, Վահեան սրտագին կոչ կ'ընէ առաջը առնելու խօլամիտ այն անզգամութեան, որ կ'աճապարէ դամբանական կարդալ Մերձաւոր Արեւելքի հայութեան վրայ: *«Մերձաւոր Արեւելքի հայկական գաղութները, ունենալով Պէրուրթը իբրեւ կեդրոն, եղած են, կը մնան ու վաղն ալ պիտի ըլլան ռդնասիւնը սփիւռքահայութեան, աղբիւրը՝ անոր բարոյական ու մտաւոր ուժերուն, հայթայթիչը՝ գոյատեւման պայքարի մարդիկներուն...»*, կը գրէ ան Սմբատ Տէրունեանին յղած իր նամակին մէջ: Ջուգահեռաբար, դառնօրէն կ'ափսոսայ ան շուկայիկ մտածելակերպին տիրապետումը՝ իր գաղափարական էութեամբ յատկանշուող Բարեգործականի որոշ շրջանակներէն ներս եւ կ'ահագանգէ Անդրանիկ Փոլատեանին գրուած իր նամակին մէջ. *«Հ.Բ.Շ.-ը, իր վարչական դրութեան մէջ, կը կարօտի հիմնական վերափոխութեան: Այլապէս՝ հեռու չէ անկանգնելի փլուզումը անոր»*: Նոյնքան տագնապալից է իր ձայնը Ալէք Մանուկեանին գրուած նամակին մէջ՝ *«Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն»*ին վաճառման ի լուր. *«Պէտք չէ՛ որ վաճառուի Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին շէնքը, լիբանանահայութեան հետ նաեւ ամբողջ Սփիւռքին ի շահ, ինչո՞ւ չէ՛ նաեւ մեր Հայրենիքին սիրոյն: Ձայն պէտք չէ որ ունենան անոնք որ չեն սորված արժեւորել նիւթը՝ չափովը անոր տուած կամ տալիք հոգեւոր, բարոյական, մտաւոր արդիւնքին»*: Ինչ կը վերաբերի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան մասին շրջան ընտղատենի գրոյցներուն, Վահե-Վահեան դարձեալ՝ ցաւոտ սրտի այրումով կը գրէ Անդրանիկ Տագեւեանին. *«Կը լսեմ տխուր բաներ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան մէջ տիրող ներկայ կացութեան մասին, ու կ'այրի սիրտս իր ցաւէն: Մեր ամբողջ սփիւռքին մէջ, գրեթէ միակ կեդրոնն է ան, որ կրնայ դառնալ մարզաբանը հայ հոգիի վաղուան պահակներուն»*: Նոյն ցաւատանջ ապրումով, Հայաստանի վերանկախացման վաղորդայնին, կը վրդովուի բանաստեղծը ի լուր մեր հայրենիքէն ներս պատասխանատու անձանց «ցնորամտութիւններուն»: *«Ո՞ր կ'ուզեն տանիլ մեր անտիրական ժողովուրդը, ոճրայնօրէն թրքամէտ իրենց զառանցանքներով: Երբորդ Ուժի բացառման սկզբունքը, հրաւեր մըն է դէպի անդունդը վերջնական գահավիժումի»*, կը գրէ ան Արա Գալայճեանին 21 Հոկտ. 1990-ին:

Իր ներանձնական նամակներուն մէջ, ուղղուած իր ամենէն սիրուած էակներուն,, Վահե-Վահեան կը բանայ իր անձնական մտերմագոյն կեանքի խորախորհուրդ ծալքերը, լսելի դարձնելով ընթերցողին՝ իր սրտի տրոփիւնը, շունչի հեւքը, հոգիի թրթիոն ու նրբանուրբ մեղեդին, որոնք ընթերցողը կ'առնեն իր ներքին խորապրումներուն առթած ներշնչանքի կախարդանքին տակ...:

Եւ այսպէս, Վահե-Վահեան՝ բանաստեղծն ու խմբագիրը, կրթական մշակն ու ազգային հասարակական գործիչը, նամակ առ նամակ եւ տող առ տող կը բանայ իր սրտին ու մտքին գաղտնաբանը, տեսանելի դարձնելով ի մասնաւորի իր խոռվքներն ու տագնապները, երագներն ու տեսիլքը՝ աւելի քան վաթսուն տարիներու վրայ երկարող հայ կեանքի գրական-գեղարուեստական, մշակութային-կրթական, ազգային-հասարակական

խնդիրներուն շուրջ...սիրտէ-սիրտ փոխանցուող անկեղծութեամբ եւ հարազատութեամբ: Նամականիին ընթերցումը, արեւմտահայերէնի անոր ողջ գեղեցկութեամբ ու անթերի մաքրութեամբ, հոգեմտաւոր խրախճանք է ...բանաստեղծի սրտին հետ հոգեյոյզ հաղորդակցութիւն, որմէ դուրս կու գայ ընթերցողը առաւել հարստացած, ազնուացած ու հայացած...:

Իր դասեր՝ Շողեր Ապտալեանին ուղղուած մէկ նամակին մէջ, բանաստեղծը ցաւատանջ պիտի խոստովանէր. «Դատապարտուած եմ մնալու միշտ չհասկցուած մարդը...»: Սիրելի բանաստեղծ, որ եղար նաեւ՝ Հայոց լեզուի եւ Հայ գրականութեան մեր երախտարժան ուսուցիչը, ՀԲԸՄ Դարուհի Յակոբեան Երկր. Վարժարանի յարկին տակ, կրնաս վստահ ըլլալ անդէնական կեանքիդ մէջ, որ այս ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ հոգեպարար ընթերցումով, մենք կրցանք քիչ մը աւելի թափանցել քու հարուստ ներաշխարհիդ խորախորհուրդ ծայրերէն ներս, աւելի լաւ հասկնալ ու գնահատել բացառիկ անձը, որուն սիրտը մշտապէս բաբախեց մեծ ՍԻՐՈՎԸ մեր ժողովուրդին ու հայրենիքին, ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔՈՎԸ հայ գիր ու գրականութեան, ՀԱՅ ՀՈԳԻԻՆ:

Յաւերժ լո՛յս ու օրհնութի՛ւն քու յիշատակիդ, ՎԱՐՁՔԸ ԿԱՏԱՐ՝ այս արժէքաւոր հատորը կազմող ու խմբագրող Արամ Սեփեթճեանին, ինչպէս նաեւ՝ զայն հրատարակելու յանձնառութիւնը ի կատար ածող Յովակ եւ Շաքէ Ապտալեաններուն:

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՆՈՐ ՉԱՅՆԵՐ ՍՓԻՒՌՔԷՆ

«Մեծաւորին» անակնկալ երագը...

Տարօրինակ երագ...տարօրինակ երկա՛ր երագ...

Երագ մը՝ ուր ճերմակը դարձած է սէւ, իսկ սէւը հաւասարած է թուաբանական անվերջ թիւերու...

Երագ մը՝ ուր թռչուններու ճլուրլոցը փոխարինուած է զէնքի եւ անհաճոյ ձայներու,

Երագ մը՝ ուր Աստուծոյ տաքուկ շող-շողերը հաւասարած են կէանք խլոդ անկանոն փամփուշտներու ...

Երագ մը՝ ուր հացը –ջուրը –քանի մը դրուշը կը կշռեն եղբայրական սէրը. . .

Երագ մը՝ ուր հսկայ «մարդասէր» բերդը մնացած է միւս - մինակ մշուշի եւ անբիծ արիւններու մէջ. . .

Բայց արդէ՞օք որու կը պատկանի այս երագը. Ո՞ր «Մեծաւորին» :

Իսկ եթէ «Մեծաւորի» մըն է երագը (տուլարին, տրիամփն կամ թրքական լիրային), ինչո՞ւ ան դառնայ մեր իրականութիւնը....

Ինչո՞ւ պիտի դառնայ՝ մեր տուներու դժբախտութիւնը, սիրելիներու՝ բաժանումը...

Տարօրինակ երագ...տարօրինակ երկա՛ր երագ...

Երագ մը՝ ուր անհամբեր մօր արցունքները դարձած են՝ մոմ ու աղօթք...

Տարօրինակ անվերջ երագ...«Բարի Լոյս»ի կարօտեալ երագ...

Կեսարացի սուրիացի՝

Մեղրի Պագարեան

ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՇԱՐՔԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՄԸ

Կիպրոսի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը կղզի մըն էր ինքնին: Արտադասարանային իր բազմապիսի գործունէութիւններով սակայն՝ այնքան ճոխ էր ներքին կեանքը, որ ձանձրոյթ բառը չէիր գտներ մելգոնեանցիի բառարանին մէջ: Մարզական, մշակութային, Արի-Արեւուշական եւ տակաւին թատերական եռուզեղ երբեք փնտռել չէր տար քաղաքը, բացի այն պարագայէն, երբ իրապէս քմահաճ կարօտը զգայինք Հովիվուտի աստղերուն զգլխիչ համբոյրին, Նիկոսիոյ գլխաւոր սինեմաներուն ճերմակ պաստառին վրայ:

Այն ատեն ոչ հեռատեսիլ կար, ոչ համակարգիչ, ոչ համացանց, սակայն տղայ-աղջիկ մէկ կողմէն դաս-դասաւանդութեան եւ կամ վերեւ յիշուած գործունէութիւններու ուստայնին մէջ, միւս կողմէ իրենց հարազատներուն կամ երկու շէնքերը բաժնող ցանկապատէն անդին իրենց «մարդ»երուն նամակներ շարադրելու սիրահարական հովերուն զինովութեանը մէջ, ժամանակը կը լեցուէր, մինչեւ որ օրուան

յոգնութիւններէն պարտասած, իրենց մարմինը անձնատուր ըլլար խոր քունին, միատարած ննջարաններու ճռռացող մահճակալներուն վրայ:

Համալսարանը աւարտելէս երկու տարի ետք, երբ ուսուցչական պաշտօն ստանձնեցի հոն, 1966-ին, բարոյական պարտք մը զիս մղեց յետ-միջօրեան այնպիսի աշխատանքներու, որոնց պտուղը իմ կարգին ճաշակած էի ուսանողութեանս օրերուն: Հրահանգը տնօրէնէն չէր գար, այլ ներքին մղում մը կը ստիպէր մեզ այս տղոց կեանքը լեցնելու, երբ հեռու էին ծնողական գուրգուրանքէ: Ինքնաբոլիս, յօժարական մօտեցում մը, որ ուսուցիչէ մը աւելի մեզ կը դնէր մեծ եղբօր մը կօշիկներուն մէջ: Որքան կապուէիր այս տղոց, որքան անկեղծ եւ խղճամիտ ըլլար հաղորդակցութիւնը, այնքան կ'անուշնար ու կ'իմաստաւորուէր գիշերօթիկի միայնակութիւնը, այնքան կը բարձրանար իրենց գնահատանքն ու կապուածութիւնը թէ՛ ուսուցիչին եւ թէ՛ անոնց դասաւանդած նիւթին: Եթէ սիրաշահեցար սան-սանուհիներուն յարգանքն ու վստահութիւնը, ա՛լ ապահովուած կ'ըլլար ծրագրի մը յաջողութիւնը, դրական արդիւնքը: Կը բաւէր որ հրահրէիր, խթանէիր ու քաջալերէիր զիրենք, առանց գոռոզանալու, բռնանալու կամ վերէն դիտելու:

Արդէն Մելգոնեանի համն ալ հո՛ն էր: Պարապ տեղը չէր որ նորեկները եթէ լալով մուտք կը գործէին Հաստատութեան մայր դարպասէն, իրենց ծնողքին թարմ կարօտը սրտին, շատ աւելի զօրաւոր լացով ալ, մինչեւ իսկ անտառի ծառերուն փաթթուելով՝ կը բաժնուէին անկէ, երբ վկայականները ձեռին, կը հարկադրուէին հրաժեշտ տալ «Անմահ լուսոյ այս տաճարին», զիրենք օղակայան տանելու եկած օթօպիւսը նստելէն առաջ:

Ի՛նչ, ի՛նչ ուսուցիչներ եկան, իրենց քրտինքն ու շունչը տուին սերունդներու դաստիարակութեան վսեմ գործին, անցա՛ն, գացին ու հիմա յուշ-յիշատակ, մեզ կը դիտեն վերէն, անջնջելի կնիքն իրենց ամէն մէկ ճշմարիտ մելգինեանցիի մտքին ու հոգիին մէջ:

Մեր շրջանին, երաժշտականը, իր երգչախումբով եւ նուագախումբով, ունէր Վահան Պետկեանը: Գրականը՝ Վահրամ Մավեանն ու Ներսէս Թամամեանը: Մարզականը՝ Տիգրան Միսիրեանը: Գծագրականը՝ Սեպուհ Արգարեանը: Արի-Արենուշականը՝ Ղարիպեանը, ապա Միհրան Ճիգմէճեանն ու Հերմինէ Քէշիշեանը: Ես ալ ձեռք առի թատերականը: Առաջին գործերէս մին եղաւ շուտով հիմնել աշակերտական ուժերէ բաղկացած «Յակոբ Պարոնեան» թատերախումբը: Երկու տարին չամբողջացուցած, «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»ու, «Չարշըլը Արթին Աղան»ի եւ «Քաղաքավարութեան Վնասները»ի նման զուեշտներու հրապարակային յաջող բեմադրութիւններէն ետք, կիպրահայ թատերասերները դրած եղանք սպասողական վիճակի մէջ:

Փոփոխութեան սիրոյն, մտածեցինք, այս անգամ տրամա մը ներկայացնել: Գաղափարը զիս մղեց «Վարդանանց»ին եւ խումբն ալ խանդավառութիւն ցոյց տուաւ, թէեւ բիւսի ընտրութիւնը դժուարութեան առջեւ դրաւ մեզ: Սմբատ Բիրատի «Աւարայրի Արծի»ը իտեալ պատասխանը չէր մեր մտայղացումին, սակայն սիրողական թատերախումբի մը, ինչպէս նաեւ ոչ-շատ պահանջկոտ եւ քննադատ հասարակութեան մը համար գոհացուցիչ նկատուեցաւ: Կը բաւէր որ փոխանցուէր Վարդանանց խորհուրդը եւ ազգային ոգին: Երկարապատում ճառերը կրճատեցի, քիչ մըն ալ բեմի շարժում աւելցուցի, որպէսզի 5 արարնոց այս երկար թատերգութիւնը՝ փոխանակ ձանձրացնելու հանդիսատեսը, գոնէ իր աթոռին վրայ գամէր աչքը բաց: Աշխատանքը տեւեց մի քանի ամիս: Տէքոր, տարագ, վահան, սուր, սաղաւարտ եւ այլ կարիքներու պատրաստութիւն եւ ապա փո՛րձ, փո՛րձ, անդադար փո՛րձ, ջիղ սպառելու աստիճան: Դերերը, բացի երկու կիներէ, ամբողջութեամբ արական էին, իշխաններ, զինուորներ, կղերական դաս, պարսկական պալատականներ, Մոզպետ եւայլն: Բեմադրիչի կարգին, ստանձնած էի նաեւ Յազկերտի դերը:

Վերջապէս հասաւ օրը: Հաստատութիւնը արտակարգ եռուզեռի մէջ էր, ժողովուրդ պիտի գար: Ինքնաշարժներ պիտի լեցնէին բակերը: Պիտի խայտար մթնոլորտը, առօրեայէն տարբեր իրարանցումով մը: Ի՛նչ հաճելի էր դուրսի աշխարհը բերել մեր տունէն ներս եւ մեր համեստ ուժերով գաղութիւն պարգեւել վայելք եւ խօսակցութեան նիւթ: Դերասանները ծպտելու գործն ալ վրաս էր: Շուրջ 30 տղաք պատմական դէմք պիտի ստանային: Ուստի, հարկ եղաւ ժամը 3-էն զիրենք սրահ հաւաքել, բեմին քովի մաքիաժի խցիկին մէջ, մեծկակ հայելիին առջեւ մէկ առ մէկ, համբերութեամբ ու հանդարտութեամբ ծպտել զիրենք, սկսելով կարեւոր դերասաններէն: Մինչեւ ժամը 6, ընթրիքի ժամը, տղոց մեծ մասը դարձած էր գրեթէ անճանաչելի, զիրար դիտելով կը զուարճանային:

Ինծի անմիջական օգնական նշանակած էի աշակերտներէն Խաչիկ Պախամեանը, որ թէեւ դեր չունէր, բայց ծառայողական դեր ունէր բոլոր պատուէրներս կէտ առ կէտ գործադրելու: Հրահանգ տուի իրեն, որ տղոց ընթրիքը սէնտուիչի ձեւով սրահ բերէ, քանի որ ծպտուած վիճակով եւ տարագներով տղոց համար ճաշարան երթալը անհնարին

էր: Ծիծաղի առարկայ կրնային դառնալ եւ ո՛վ գիտէ, տուն տալ անհաճոյ պատահարի: Ժամը 7-ի ատենները, դերասանի մը դէմքին վրայ աշխատած պահուս, Պախամեանը ականջիս մօտենալով, կամացուկ մը հասկցուց, որ տղոցմէ ոմանք ճէմիշ կ'ուզեն երթալ:

-Մէ՞ծ պէտք, հարցուցի:

-Հիմակ ու հիմա, կարծեմ ոչ, պատասխանեց:

-Լաւ որ....

Հանդիսասրահին մեծագոյն թերութիւնը իր լուացարան չունենալն էր: Կիներուն համար սրահին կից ննջարանին կամ վարի յարկերու լուացարանները կարելի էր գործածել, սակայն այրերը եւ կամ տղաքը ստիպուած էին շուրջ 100 մեթր քալել, սանդուխ իջնել, ելլել, ճեղքելով երկու մայր շէնքերու միջոցը, որպէսզի դիմակալեն բնութեան կանչը: Ահա հոս էր մեր դժուարութիւնը:

-Կարծեմ մէկ-երկու հոգի ծայրը հասած են, աւելցուց:

-Լաւ-լաւ, ճարին նայինք, քիչ մըն ալ թող սեղմուին, երիկամունքը պիտի չպայթի եա...

«Անհրաժեշտութիւնը հնարքին մայրն է», կ'ըսէ առածը:

Հաստատութեան բակերուն մէջ, հոս-հոն երկաթեայ ձողերու վրայ հաստատուած շարժական աղբանոցի տակառներ ունէինք, շրջապատի բնութեան յարմարող կանաչ գոյնով ներկուած:

-Խաչի՛կ, վազէ վար եւ բակի աղբանոցներէն մէկը ձողերէն հանէ, մէջինը պարպէ եւ շուտով հոս բեր, հրամայեցի:

Պախամեանը երեսիս նայեցաւ, միտքս հասկցաւ, «OK, պարոն», ըսելը եւ անհետանալը մէկ եղաւ: Երկու վայրկեանէն մետաղեայ տակառը հասաւ: Դրինք պզտիկ սենեակի պատին դուրսի մէկ անկիւնը, կողմէն բեմ բարձրացող փոքր սանդուխին մօտ: Տղաքը իրար հրմշտկելով գործի լծուեցան ետեւ-ետեւի եւ շատ չանցած երեք քառորդով լեցուցին տակառը, անախորժ հոտ մըն ալ սփռելով չորս դին միացող հեղուկէն...

Վերջին ծպտուողը եղայ ես: Ինքզինքիս տուի խոժոռ Յազկերտի դէմք, երկար մազերով, սանկ Ռասբութինի նմանող կերպարանք մը: Դերակատարները թէ՛ վախնալու եւ թէ՛ ալ խնդալու սկսան: Զգուշացուցի, որ այդ խնդուքը կ'երկարի մինչեւ վարագոյրին բացուիլը, անկէ անդին վա՛յ անոր որ կը խնդայ եւ կը խանգարէ ամիսներու աշխատանքը: Կատակ չի վերցներ:

Ժողովուրդը սկսած էր ժամանել եւ կարճ ատենէն սրահը ծայրէ ծայր լեցուեցաւ: Մինչեւ իսկ ոտքի մնացողներ եղան քովնտի եւ ետեւի պատերուն կոթնած:

Ժամը ճիշդ 8-ին, դասական երաժշտութեամբ վարագոյրը բացուելուն պէս, «Ա՛, ա՛հ» հիացումի բացազանչութիւններ լսուեցան ներկաներէն, ի տես Արտաշատի ժողովը ներկայացնող առաջին արարի գոյներու եւ տարագներու ճոխութեան: Անթերի ընթացաւ ամէն ինչ՝ փորձերու հետեւողականութեամբ եւ երկար ծափերով բեմը գոցուեցաւ:

Երկրորդ արարը Յազկերտի պալատի տեսարանն էր: Ծանր, ճնշիչ, բռնատիրական: Բազմաձեւ լայն սանդուխներով բարձրացող պատուանդանի գահիս վրայ, երկու կողմերս մէկական նաժիշտ, բարերարներու վիլլայի պարտէզէն յօտուած արմաւենիի լայն ճիւղերով, զիս հովահարելու վրայ: Բեմին երկու կողմերը՝ խաչաձեւուած սուփները ձեռքերնին գոյգ մը թիկնապահներ, խիստ, վախազոր, թշնամական նայուածքով: Ես՝ ոտքերէս մին երկարած, մէկ ձեռքս ծնօտէս բազկաթոռ՝ մտածկոտ վիճակի մէջ: Քիչ ետք, երաժշտութիւնը նուաղելուն պէս, ներս մտան կալանաւորուած հայոց սպարապետը «Շահէ Պարտագճեան», եւ իր երկու զինակիցները: Աջին՝ Մոզպետը (Կարապետ Արալանեան) սկսաւ ձեռքի կատաղի շարժումներով գոռալ հայ նախարարներուն վրայ, զրադաշտականութիւնը պարտադրող սպանաւիթներով: Երբ լռեց, ես տեղէս ելայ, կամաց-կամաց իջայ սանդուխներէն, սաստող, բիրտ նայուածքս՝ բանտարկեալներուն, բեմին կեդրոնը դրուած կլոր սեղանի պտուղներէն խնձոր մը վերցուցի, քմծիծաղով մը խաճնեցի եւ պատառը խըշ-խըշ ծամելով սկսայ երթեւեկել բեմին վրայ: Պատառը կլլելէն ետք ձայն-ձոյն չմնաց: Տրամաթիք պահ մը ստեղծուեցաւ: Լռութիւնը քարացուցած էր նաեւ սրահը: Պատմութիւնը ծանօթ ըլլալով հանդերձ, մէկը չէր գիտեր թէ ինչ պիտի պատահի: Հիշքոքեան լարուածութիւն մը կլանած էր սրահը:

Ճիշդ այդ պահուն, երբ գետին ինկած ասեղ մը անգամ կրնար լսուիլ, բեմի ետեւի կողմէն արտառոց ձայն մը ծայր տուաւ եւ արձագանգեց մինչեւ սրահին ետեւի շարքերը, ականահարելով արարի խորհրդաւորութիւնը:

-Ճըռռռ, ճըռռռ, ճըռռռ, ճըռռռ....

Նաժիշտները քրքջալու սկսան, իրենց ետեւէն՝ նախարարները, թիկնապահները, Մոզպետը եւ առջեւի շարքերու հանդիսականներէն շատեր: Խայտառակութիւնը հեռու չէր եւ մինչ ճոճոցը դեռ յամառորէն կ'երկարէր, գայթակղած՝ խնձորը շարտեցի գետին, քայլերս դանդաղորէն ուղղեցի բեմէն դուրս, իբր թէ դերին մէկ մասը ըլլար այդ եւ կողմնակի վարագոյրի ձեղքէն մեղաւորը բռնեցի իր արարքին վրայ....

Կդերականի դեր ստանձնած տղոցմէ մին, որ մաս չունէր Բ. Արարին մէջ, պարեգօտը վեր առած, կանգնած էր տակառին առջեւ, նայուածքը դէպի առաստաղ, երազկո՛տ, եղանակ մը մոթմոթալով քթի տակէն, կը պարպէ՛ր հաս, կը պարպէր, անգիտակից իր գործած ակերին:

Շեշտաւոր փսփսուքով մը իջայ վրան:

-Օ՛, Գեորգ, խենթեցա՞ր, ի՞նչ է ըրածդ: Կեցիր ծօ՛, կեցուր սաւիկա: Շո՛ւշ: Ձայնը մինչեւ սրահ գնաց, չես լսեր կոր, բաց ծորակի պէս կը հոսեցնես կոր: Տանկալախ....

-Տակս կ'ընէի կոր, պարոն....

-Առանց ձայնի չէ՞ս կրնար ընել: Պէ՞տք ունիս ջրվիժելու, մարդ Աստուծոյ, մօտեցիր, փակկիր տակառին եւ անանկ պարպէ...ալլա՛՛ ալլա՛՛....

-Sorry պարոն:

Ետ մտայ բեմ եւ շարունակուեցաւ արքայական տեսարանը, թէեւ բոլորն ալ ազդուած էին այս անսպասելի պատահարէն: Խիստ կարծեցեալ թիկնապահներէն մի քանին՝ ինծի պէս գլուխնին վարագոյրէն դուրս հանած, կը ճաթէին խնդալէն: Մինչ, նաժիշտները դիմած էին արմաւենիի տերեւներուն օգնութեան, իրենց դէմքը ծածկելով անոնց ետին....

Բարեբախտաբար անկէ ետք եկող ճոճոցները խեղդուեցան պատերազմական եղանակներու եւ բոմբիւններու թոհուրոհին մէջ: Երեք ժամէն աւելի տեւող ներկայացումը, Վարդանանց ճակատամարտով եւ «Լոռեց Ամպերը»ով վերջ գտաւ՝ խլելով ե՛ւ արցունք ե՛ւ ջերմ ծափահարութիւն, հակառակ իր երկարութեան:

Հսկայ բեռ մը իջաւ մեր ուսէն: Ժողովուրդի շնորհաւորութիւններէն ետք, կամաց-կամաց սրահը պարպուեցաւ ու մնացինք մենք՝ թատերախումբի անդամներս: Կէս գիշերը անց ըլլալուն, թելադրեցի, որ իրենց տարագները հանեն, ամէն ինչ թողուն այնպէս ինչպէս որ է, քանի որ չափազանց յոգնած էին, երթան քնանան եւ յաջորդ օրը՝ Կիրակի, պաշտամունքէն ետք, սրահ հաւաքուին, ապրանքները «Զանազանոց» տանելու եւ բեմը կոկելու համար: Զանազանոց կը կոչուէր այն սենեակը, ուր կը պահուէին հաստատութեան թատերական գոյքերը, տարագները եւ այլ առարկաներ: Բոլորին տուի իմ անկեղծ դրուատականս եւ «գիշեր բարի»ով, կէս մը մեռեալ՝ բաժնուեցանք իրարմէ:

Հետեւեալ օրը, պաշտամունքէն առաջ, Պախամեանին հետ սրահ գացինք, որպէսզի դասաւորեմ մաքրագործումի աշխատանքը: Մարդ չկար դէռ: Բեմի վարագոյրը բանալուս պէս, խոշոր անակնկալ մը դիմաւորեց զիս: Ամէն ինչ մաքրուած, տեղաւորուած, ընելիք գործ չէր մնացած: Թէ՛ բեմը եւ թէ քովի սենեակը: Կարծես մէկ օր առաջ ձեռնարկ տեղի ունեցած չըլլար:

-Խաչի՛կ, ի՞նչ է ասիկա: Ե՞րբ եկաք, ե՞րբ վերջացուցիք այս գործը:

-Առտու կանուխ եկանք պարոն: Երէկ գիշեր մենք մեզի որոշած էինք արդէն եւ չուզեցինք ձեզ աւելի յոգնեցնել, անհանգստացնել: Կարգադրեցինք:

Չէ՞ս հիանար սա տղոց պարտաճանաչութեան, ջանասիրութեան, յանձնառութեան: Շնորհակալութիւն յայտնեցի, փաթթուեցայ իրեն, պառւօներս շարեցի, գլուխս զարմանքով օրօրեցի եւ սկսայ սրահը ձեղքելով յառաջանալ դէպի ելքի դուռը:

Յանկարծ միտքս ինկաւ երէկուան տակառը:

-Ատ չէ ամմա, տակառը ի՞նչ եղաւ, Խաչիկ:

-Կարգադրեցինք պարոն:

-Մի հաղցնէք պարոն, պէտք եղածը ըրինք:

Սկսայ ետ դէպի բեմ վերադառնալ ստուգելու համար:

-Վստա՞հ ես որ կրցաք լեցուն, ծանր այդ տակառը աղջկանց աչքին առջեւէն, սանդուխներէն վար իջեցնել, առանց ասդին-անդին սրսկելու: Աղջիկները չիսնդացի՞ն:

-Անոր պէտք չեղաւ պարոն....

Եւ ժպիտով խառն ու խորհրդաւոր իր նայուածքը ուղղեց բեմի ետեւի փոքր պատուհանին, ուրկէ կ'երեւէր բարերարներու վիլլան:

Աչքերս լայնցան:

-Մի՛ ըսեր որ տակառը հոնկէ պարպե...վա՛յ....

Օրդ. Հերմինէ Քէշիշեանը (ապա տիկին Պէքեարեան), աղջկանց խիստ հերթապահուհին, այդ օրերուն բաց կապոյտ նոր Simca Aronde ինքնաշարժ մը գնած էր եւ դողալով կը գուրգուրար անոր վրայ: Դպրոցէն ներս ո՞ւր դնելը կը շուարէր, մանաւանդ ծառերէն հեռու՝ թռչուններու ծիրտերէն խուսափելու համար, թէեւ ծիծեռնակները այդ մէկը թռչելով ալ կրնային անկրթօրէն ցանել: Քէշիշեանը սակայն հնարը գտած էր: Իրեն համար ամենէն ապահով, անվնաս, ամայի եւ անարեւ անկիւնը՝ աղջկանց շէնքին հիւսիս նայող պատին շուքն էր, ճիշդ բեմի այդ փոքր պատուհանէն երեք յարկ վար....

No way, որ մէկը բռնաբարէր Aronde-ին հանգիստը...հո՛ն:

Եւ ի՞նչ ըրած էին տղաքը:

Առտու կանուխ, տակաւին մէկը չտեսած, կարճ ճամբան ընտրելով, տակառին բոխանդակութիւնը եղածին պէս շարտած էին այդ պատուհանէն վար եւ «հայկական ու պարսկական բանակներ»ու միացեալ մէզով, անգիտակցաբար անշուշտ, լոգցուցած՝ Քէշիշեանի պաշտելի՛ ինքնաշարժը, ծայրէ ի ծայր:

Այդ օրը, Աւարայրի ճակատամարտէն դարե՛ր ետք, Simca մըն ալ աւելցաւ Վարդանանց զոհերու ցանկին վրայ....

ՎԱՐԴԱՆ ԹԱՇՃԵԱՆ

27 Յունուար 2013, Նիկոսիա

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ՝

ՄԵԹՐ ԳԱՍՊԱՐ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

ԷՕԺԷՆ ԻՈՆԵՍՔՕ

(Ծննդեան 100-ամեակ)

«ԱՆՀԵԹԵԹ»Ի ԴԻՄԱԿՈՎ

Նորիրապաշտ Գրողը...

Եւ

«ԱՐՔԱՆ ԿՐ ՄԱՀԱՆԱՅ»

(LE ROI SE MEURT)

Հրատարակութիւն՝ Լիբանանահայ Գրական Շրջանակի)- ՊԷՅՐՈՒԹ 2012